

OCAK 2001

**D
T
D**

Doğa Toplum Düşünce

Doğa Toplum Düşünce 2001 / 1

Sahibi: Genel Ajans Yayın Dağıtım ve Org.Lti.Şti.
Yazı İşleri Müdürü : Derya Saygı
Adres : Yeniçarşı cad.Çelebi İşhanı, No:26/5 Galatasaray/İST.
Tel./Fax : (0212) 292 10 16
Email : dtddergisi@yahoo.com

Aylık Sosyalizm/Teori Dergisi

N.1

fiyatı : 1.5 milyon

DOĞA
TOPLUM
DÜŞÜNCE

TEORİ - POLİTİKA

İÇİNDEKİLER

. Çıkarken.....	1
. Türkiye ve Legalite R.YÜRÜKOĞLU.....	2
. Doğa, Toplum, İnsan Mehmet MENEKŞE.....	41
. Sınıf Hareketleniyor S.ACAR.....	43
. Alevilik ve Alman Okulları İsmail KAYGUSUZ.....	45
. Ben,Bir İnsan Ben,Türk Şairi Nazım HİKMET Diğer KAYA.....	56
. Sohbet Yanıt R.YÜRÜKOĞLU.....	67
. Merhaba Derya SAYGI.....	75
. Grip Dr.Kerem KARACA.....	77
. Küreselleşme üstün Yusuf ZAMİR.....	96

ÇIKARKEN

Ülkede dergi çıkarmak, düne, bugüne, geleceğe ilişkin önermeler yazmak ve çıkardığımız dergiyi kendi dar kadrolarımızın okuduğu bir araca dönüştürmek niyetiyle değil, emekten yana haklı ve gerçekçi düşünceleri geniş kesimlere duyurmak için yayın hayatına başlıyoruz.

Tabii, bunun söylendiği kadar kolay bir şey olmadığını bilerek başlıyoruz. Dergi çıkarmak, ülkenin gittiği yönün gerçekçi bir çözümlemesini yapmayı ve daha da önemlisi, bu çözümlemeye uygun davranış sergilemeyi istiyor.

Ülke gündemi çok sıcak. Burjuvazi, kendi eliyle kendi devletini değiştiriyor. "Eski" devletin köküne dinamit koyarcasına, "yenisini" kuruyor. Bu arada, cezaevlerinde devrimcilere, aydınlara karşı o "geleneksel" yüzünü göstermekten de geri durmuyor.

Böyle bir ortamda yayın hayatına başlıyoruz.

Sayfalarımız, bizim görüşlerimizle uyuşmasa da, insanlıktan ve demokrasiden yana ve emek ürünü tüm yazılara açıktır.

Bu ülkede, önyargılardan kurtulmuş, birbirine saygılı, tüm sorunların üstesinden gelebilecek, o 80 yıllık dev mirasın sahibi kadroların varlığını tanıyarak, onlarla buluşmak özlemiyle yayın hayatına başlıyoruz.

Hepimize kolay gelsin.

Doğa Toplum Düşünce

TÜRKİYE VE LEGALİTE**R.YÜRÜKOĞLU****I. LEGALİTE**

Bu bölümde, Marks, Engels ve Lenin'in yaşamlarından birkaç anekdot aktaracağım. Birbirleriyle bağlantısız ve daha çok birer küçük hikaye gibi. Böyle yapacağım çünkü yalnızca bizim partimizde değil, genel olarak illegal solda, çok yanlış olarak, legaliteyi küçümseme, onu oportünizmle eşitleme eğilimi var. "Koşullara göre legal olanaklardan şu ya da bu biçimde yararlanılır ama devrim bu düzende hiçbir zaman legal olamayacağına göre, KP de legal olamaz" anlayışı var. Bu anlayış bazen açıkça dile getiriliyor, bazen derinlerde duruyor ama mantığı belikliyor. Bu aktaracağım anekdotların, legalitenin, her zaman uğrunda çarpınılacak yaşamsal önemde bir olanak olduğunu, illegalitenin ise, eğer zorunluysa, katlanılmak zorunda olunan bir bela olduğunu anlamamıza yardım edeceğini düşünüyorum.

1.19.yüzyıl Ortalarında Almanya'da kapitalizm yayılıyor ve yerleşiyor. Dolayısıyla, buna uygun düşünceler öne geliyor: Demokrasi ve özgür basın. (Hemen ardından da Birleşik Almanya fikri gelecektir.) Köln, bu yeni düşüncelerin, düzen karşıtı her çeşit düşünürün ve tatminsizin buluşma merkezi oluyor. Bunlar, bilgi zenginliklerini, zenginliğin bilgisine sahip iş adamlarıyla paylaşıyorlar. Bu paylaşımdan doğan çocuğun adı, Rheinische Zeitung.

Bu liberal gazete, 1841 sonbaharında bir grup zengin endüstri ve finans burjuvası tarafından kuruluyor. (Köln Ticaret Odası başkanı da aralarında.) Marks, önce bu gazetenin yazarı oluyor, kısa süre içinde tam bir egemenlik kuruyor ve editör oluyor. Bu dönemde Marks'ın düşünceleri idealizmden materyalizm doğru değişmektedir. Dolayısıyla, bu işbirliğine, "işte o nedenle" denebilir. Ancak sonraki örnekler bunu çürütür.

2.Komünist Parti Manifestosu, insanlık tarihinin en çok okunan siyasal metnidir, ama aynı zamanda en yanıltıcı başlığa da sahiptir: O tarihte böyle bir parti yoktur. Manifesto'nun ortaya çıkış süreci, Marks'ın en geniş yığınlarla bağlanma, dolayısıyla legalite konusuna bakışını ortaya koyan önemli ve ilginç bir süreçtir. 1847 yılında Komünist Ligi, bir "inanç deklarasyonu" yazılması kararı alıyor. (Bir çeşit "dinsel" tımsı da var.) Haziran 1847'de Engels ilk taslağı yazıyor. Bu taslak, Engels'in henüz hala Fransız illegal sektlerinin etkisinde olduğunu gösteriyor. Metin, bu sektlerin üye alımında kullandıkları soru-cevap biçiminde hazırlanmış:

S:Sen bir Komünist misin?

C:Evet.

S:Komünistlerin amacı nedir?

C:Toplumu, onun her üyesinin, toplumun temel koşullarını zedelemekten, tüm yeteneklerini ve güçlerini tam bir özgürlük içinde geliştirebileceği ve kullanabileceği bir biçimde örgütlemek.

S:Bu amaca nasıl ulaşmak istiyorsun?

C:Özel mülkiyetin kaldırılması ve onun yerine ortak mülkiyetin getirilmesi yoluyla. (Draft of a Communist

Confession of Faith, Engels, MECW, Vol 6,) Engels'in bu katekizmi (soru-yanıt yoluyla öğretme, böyle yazılmış din kitapları), daha önceki yıllardaki Yasadışılar Ligi ya da Hakkaniyet Ligi gibi gizli örgütler için uygun olabilirdi. Ancak Marks, yeni Komünist Ligi'ni bu gizli, konspiratöryal gelenekten kurtarmak istiyordu ve Engels'e, daha değişik bir üslup bulması gerektiğini söyledi.

Engels, birkaç gün içinde yeni versiyonu yazıyor. Marks'ın ikazı üzerine, metne proletaryanın gelişimi üzerine uzun bir tarihsel döküm koyuyor ama yine aynı soru-cevap formatını koruyor. (Komünizmin İlkeleri, MECW, vol 6.) Marks bir daha eleştirince, Engels, 23 Kasım 1847'de Marks'a şöyle yazıyor: "Bu katetik biçimi terketmeli ve metne Komünist Manifesto adını vermeliyiz." Beş gün sonra da, Komünist Ligi'nin II. Kongresi için Londra'ya gitmek üzere Ostend'de buluşuyorlar, Manifesto doğuyor. İlk okuyuşta, bu söylediklerim, konumuzla ilgisiz gibi gelebilir ama üzerinde düşünülürse, Marks'ın kafasının nasıl çalıştığı, mücadeleyi nereden nereye doğru götürmeye çalıştığı gibi konularda çok ilginç yönleri olduğu görülecektir.

3.Bir yıl sonra, 1848'de Almanya'da işler karışık. Burjuvazi gelmiş ama hemen de rakibi işçi sınıfıyla birlikte gelmiş ve henüz tam egemenliğini kuramamış. Her yanda ayaklanmalar var. Fransa'da da Alman ilticacıları

bin kişilik bir tugay kuruyorlar, uyduruk silahlarla. Kendileri de eğitimsiz. Marks böyle olmaz diyor ama dinletemiyor. Tugay sınırı geçip Almanya'ya giriyor ve çok kısa bir sürede büyük çoğunluğu öldürülüyor.

Marks'a göre, bir Alman devrimi için gerekli olan, ikinci-üçüncü sınıf silahlara sahip bir siviller ordusu değil, sürekli, bitmeyen bir ajitasyon ve propaganda idi. 21 Mart'da Engels ile Paris'de buluşur buluşmaz, bir deklarasyon yayınladılar: "Almanya Komünist Partisinin İstemleri." Bu deklarasyon Berlin, Trier ve Düsseldorf'daki demokratik gazeteler tarafından yayınlandı. bazı yazarlar, bu 17 noktalık programın, "burjuvaziye tehdit etme" amacını taşıdığını söylerler. Doğru, tam tersidir: Marks, olası Alman devriminin bir burjuva devrimi olacağını görüyordu. "İstemler," bu nedenle, şaşırtacak denli ılımlıydı. Komünist Manifesto'nun 10 maddesinden yalnızca 4'ünü içeriyordu - artan gelir vergisi, bedava eğitim, ulaşım araçlarında devlet mülkiyeti ve bir ulusal banka kurulması. Marks, niyetini daha iyi vurgulamak için, bu devlet bankasının metal parayı kağıt parayla değiştireceğini, böylece değişim aracının ucuzlatılacağını ve altın ve gümüşün de dış ticarete kullanılacağını ekledi. "Bu ödün, konservatif burjuvazinin çıkarlarını devrim davasına bağlayabilmek için gereklidir" dedi.

Bunun gibi verdiğim bazı örnekler doğrudan legaliteyle bağlı olmayabilir ama biraz geniş düşünüldüğünde, ilgisi kurulacaktır. Legalitede ~~bir çalışma biçimi var.~~ Ana düş-

mana karşı en geniş çevrelerle işbirliği. Bir de uyarı yapayım. Bu çeşit örneklerle, Türkiye'ye gönderme yaparak, Türkiye'de burjuvaziyle işbirliği önerdiğimi sanırım düşünmezsiniz. Çağlar farklı, devrimin karakteri farklı. Daha başka önemli ödünler de vardı. Manifesto, "miras hakkının kaldırılmasını" ister; "İstemler" ise mirasın yalnızca sınırlandırılmasını istedi. Manifesto tüm toprakların kamulaştırılmasını isterken, "İstemler" bu istemi feodal mülklere sınırladı. Hatta köylüleri ve kiracı küçük çiftçileri kazanabilmek için, onlara ucuz devlet kredileri, bedava hukuksal danışma vaat etti. Bu istemlerin ne denli ılımlı olduğunu anlayabilmek için sunu bilmek gerekir ki, bu istemlerin pek çoğu-genel oy hakkı, milletvekillerine maaş ödenmesi ve Almanya'nın "tek bölünmez bir cumhuriyet"e dönüştürülmesi de dahil olmak üzere-zamanın tüm burjuva hükümetlerince kabul edilmiş istemlerdi.

4. Legal çalışma olanağı doğduğu için, Mart sonu ve Nisan başında Komünist Ligi kapatıldı ve Paris'teki üyeleri Almanya'ya, herkes kendi kentine ve köyüne döndüler, eğitim ve örgütlenme çalışmalarına başladılar. "Lig dağıtıldı; o şimdi her yerde ve hiçbir yerde," diye yazdı Stephan Born, Berlin'e yerleşen bir dizgici.

5. Marks'ın seçtiği silah, gazetecilikti. Köln'de yeni bir günlük gazete yayınlanacaktı, adı Neue Rheinische Zeitung" olacaktı ve editörlüğünü yine Karl Marks yapacaktı. Bu yeni gazetenin bazı hisse sahipleri de içinde olmak üzere, burjuva liberaller, umutlarını, o sıralarda

yeni ortaya çıkan iki demokratik kuruma bağlamışlardı. Frankfurt'da kurulan Alman Ulusal Meclisi ve Berlin'de kurulan Prusya Meclisi. İttifak kurmaya çalıştığı burjuva kesime "ılımlı" ligini kanıtlamak isteyen bir editörün, bu yeni kurulan parlamentolara karşı hiç değilse birkaç ay eleştiri yöneltmemesi ve yapacaklarını izlemesi gerekirdi. Ama kendi çizdikleri stratejiyi kendileri uygulayamadılar, devrimci sabırsızlıkları üstün çıktı ve daha ilk sayıda Engels'in, Frankfurt parlamentosunu şiddetle eleştiren bir yazısı yayınlandı. Bunun üzerine, gazeteye para koyan bir kısım iş adamı desteklerini çektiler. Yıllar sonra Engels, "o yazı, hisse sahiplerimizin yarısını kaybetmemize neden oldu" diye yazdı.

6.Öte yanda, Prusya otoriteleri de bu ılımlı yaklaşıma kanmadılar. Çok yıllar sonra Engels şöyle yazdı: "Birinci sınıf bir kale olan Prusya'da, tam kışlanın yanında ve 8000 askerlik bir garnizonun gözleri önünde, bunlara hiç kulak asmadan işimizi yürütmüş olmamıza hayret edildi. Oysa, editörlük odasındaki sekiz süngülü tüfek ve 250 mermi ve dizgicilerin kızıl Jakoben kepleriyle, bizim yerimiz de subaylar tarafından bir kale olarak değerlendiriliyordu..." ("Marx and the Neue Rheinische Zeitung", Engels, 13 Mart 1884.) 16 Mayıs'da Prusya otoriteleri gazete çalışanlarının yarısını tutukladılar ve Prusya'lı olmayan öteki yarısının da ülke dışına çıkartılması kararı aldılar. Marks da bunlardan birisiydi. Artık yapabilecek birşey kalmamıştı. Gazetenin son sayısında, parlak kırmızı mürekkeple, editörler, "son sözlerinin her yerde ve her zaman işçi sınıfının kurtuluşu olacağını" ilan ettiler.

Ardından, Marks ve öteki yazarlar, silahları ve bavulları ellerinde binayı terkettiler. Bu sırada bir işçi bandosu marşlar çalıyor ve binanın tepesinde kıvıllı bayrak dalgalanıyordu. O günlerdeki "legalite" işte böyleydi. Sözcüğün gerçek anlamıyla bir legalite değil, yenilmiş bir devrim, gerçek bir kaos. Marks ve Engels, böyle koşullar altında legalite diye uğraşırlar.

7.1848 devrimlerinin ardından 1 Ocak 1849'da Marks, Neue Rheinische Zeitung'da bir durum değerlendirmesi yapıyor: "Ne zaman ki Çartistler İngiltere'de hükümetin başına geçer, ancak o zaman toplumsal devrim ütopyaadan gerçekliğin alanına geçer" diyor. Çok önemli bir saptama bu. Çartistler, legal hareket, hükümetin başına seçimler yoluyla geçecekler.

8.Bakunin'le kavgaları da ilginçtir. Uzun yıllar sürmüş bir kavga. Bakunin hilekar, konspiratör. Bakunin'den çok farklı olarak Marks, Avrupa'da defalarca sahte pasaportla dolaşmış olmasına rağmen, yeraltını en gerekli olduğu zamanda bile, zorunlu bir bela olarak değerlendiriyor. Dolayısıyla, Enternasyonal'i de, yasal kurulmuş sendikaların yasal birliğı olarak kuruyorlar.

9.1881. Marks bronsitten hasta yatıyor. Alman Sosyal Demokratlarının Reichstag seçimlerinde 12 iskemle kazandıkları haberi gelince birden canlanıyor. Kasım sonunda Engels, Bernstein'e şöyle yazıyor: "Marks'ın bir ölçüde iyileşmesine yardım eden bir dış olay varsa, o da bu seçimlerdir. Hiçbir zaman bir proletarya böyle mükem-

mel davranmamıştı... Almanya'da, 3 yıllık görülmedik cezalandırma ve dinmeyen baskı altında, her çeşit toplumsal örgütlenme ve hatta haberleşme bile kesinlikle olanaksızken, bizim çocuklar, yalnızca eski güçlerini kazanmış olarak değil, hatta daha da güçlenerek geri döndüler." (Engels'den Bernstein'e mektup, 30 Kasım 1881.) (Marks 1883'de öldü.) Legal seçimler, legal parti, bizim çocuklar... Değerlendirmeyi siz yapın.

10.Lenin de, İngiliz komünistlerine, İşçi Partisi'ne katılın, çalışmanızı orada yapın dememiş mi? Dört ayrı ve çok güçsüz örgütte toplanmış İngiliz komünistleri, III. Enternasyonal'e katılacak tek bir KP kurmaya çalışıyorlar. İki konuda büyük kavga var: 1.Parlamentoya katılma, 2. İşçi Partisi'ne katılma. "Sol Komünizm, Bir Çocukluk Hastalığı" kitabını yeniden ve dikkatle okumanın tam zamanıdır. Lenin'in kafası da Marks ve Engels gibi çalışıyor. Koşullara göre, işçiyle nerede ve nasıl buluşabileceksen, o yolu tutacaksın. Tüm bu örnekler, toplumda demokrasi anlayışının ve uygulamasının bugünün Türkiye'si ile karşılaştırılamayacak denli geri olduğu bir tarihsel kesitte Marks, Engels ve Lenin'in tutumlarını anlatır. Legalitede komünistler için bir tek koşul vardır: Ajitasyon, propaganda ve siyasal çalışma özgürlüğü. Bunlar yoksa legalite işçi sınıfına ihanettir. Bunlar varsa illegalite işçi sınıfına ihanettir. Legalite, ödünler, uzlaşmalar, ittifaklar sistemidir.Marks'ın kapitalistlerle, Urquart'la yaptığı ittifaklar gibi. İkiz kardeş aramayacaksın. Ayrılık değil, birlik noktalarını öne çıkaracaksın. Dolayısıyla, hem dil, hem program buna uygun olmalı.

Legalite olanağı varsa, şunu bileceğiz ki, legalite, ödünler, uzlaşmalar, ittifaklar sistemidir. Böyle bir ortamda, "uzlaşmasız, ittifaksız, manevrasız başı çekeceğiz, işçi sınıfına öncülük edeceğiz" denirse, hele bunu diyenler, adları ne olursa olsun, son derece küçük ve iktidarsız bir gurup iseler, tutumun yanlışlığı açıktır. Biz, "legal olanaklardan yararlanma"yı, ya da onun en üst aşaması olan "legal parti"yi her zaman küçümsedik. Bilinç altımızda legalite daima oportünizmle eş oldu. Dolayısıyla, soyut ilkeleri, somut yaşamın üzerine koyduk, legalitenin canalıcı önemini küçümsedik, dogmatizm yaptık. Legalite, uğrunda çırpınılması gereken bir hedeftir. Bunda anlaşmamız gerekir. Legalite oportünizm demek değildir. Oportünizm anlamına da, devrimcilik anlamına da gelebilir. Tıpkı, illegalitenin de, yerine göre devrimcilik ya da en sünepe oportünizm olabileceği gibi. Ancak şurası tartışılmaz ki, legalitenin sağladığı olanakları hiçbir ille galite sağlayamaz.

II. TÜRKİYE VE LEGALİTE

Bu bölümde asıl olarak, Türkiye'de ne değişti de legal bir komünist partisinin kurulma olanağı doğdu sorusunu yanıtlamaya çalışacağız. Söz konusu değişimi, belirli bir anda belirli bir değişiklik olarak anlamamalıyız. Bu, 1980'lerden bugünlere gelen bir süreçtir. Türkiye'de ne değişti de legal komünist partisine olanak doğdu? Ne değişmedi ki!! Herşey değişti. Önce ülke ekonomisinin durumuna bakalım.

1. Ülke ekonomik gelişmesi

Dünya ekonomisinde gelişen globalleşme, bir ülkenin dünyada tuttuğu yeri belirlemede dış ticaretin önemini artırmıştır. Bu nedenle, biz de konuyu asıl olarak dış ticaret açısından ele alacağız. Bu açıdan bakıldığında, ülkenin cumhuriyetten bu yana ekonomik tarihini üç döneme ayırabiliriz.

I- 1923-1963 yılları arası dönemi:

Cumhuriyet kurulduğunda ülke tarım ürünleri ihraç eder, mamul madde ithal eder bir durumdaydı. 1923'den, planlı dönemin başladığı 1963 yılı arasındaki dönemde ihracatın yaklaşık %80'lik bölümü tarım ve hayvancılık ürünlerinden oluşmaktaydı.

II- 1963-1980 arası dönemi:

1960' lı yıllarda (Beş Yıllık Kalkınma Planları devreye giriyor) ithalata müdahale sistematik bir durum almış ve ithal ikamesine dayalı bir endüstri politikası izlenmiştir. 1960-70 döneminde dünya ihracatı ortalama olarak yılda % 8.22 artarken, Türkiye ihracatı % 5.88 oranında ; 1970-80 yılları arasında ise, dünya ihracatı yıllık ortalama % 19 oranında artarken, Türkiye ihracatı %15.25 oranında artmıştır. 1980 yılına dek dünya ihracatındaki büyüme, Türkiye ihracatından daha hızlı artmıştır. Üçüncü beş yıllık kalkınma planında(1973-1977) ihraç ürünlerinin çeşitlendirilmesi hedeflenmiştir. Bu dönemde de ithal

ikameci politikalar izlenmiştir. 1970-79 döneminde Türkiye'nin ithal ettiği en önemli mal grupları, makine, ulaşım aracı, kimyasal maddeler, lastik, yakıt, ham gübre ve demir ihtiva eden minerallerdir.

III- 1980 sonrası dönem:

24 Ocak 1980'de alınan istikrar tedbirleri, döviz kurlarında TL'nin, ihracat potansiyeli olan sektörleri olumsuz etkileyecek biçimde gerçek değerinin üzerinde belirlenmesine son vermiştir. Yapılan devalüasyonla TL, dolar karşısında % 49 oranında değer kaybetmiştir. İthal ikamesine dayalı endüstrileşme modeli yerine, ihracata dönük endüstrileşmeye geçilmiştir. İhracat teşvikleri 1980'den itibaren giderek önem kazanmıştır. Dış ticaretin liberalleştirilmesi 1983'den sonra artan bir hızla sürdürülmüş, 1984 yılında tarife dışı engeller yerine gümrük tarifeleri ve fonlar getirilmiş, koruma oranları düşürülerek dış ticarete liberal bir yapı verilmiştir. 80'lerin sonunda kambiyo rejimi de serbestleştirilmiştir. 1989 yılında her türlü dövizin ithali serbest bırakılmıştır. 1990 yılında, Türk parası ile ihracat ve ithalat serbest bırakılmıştır. Bu aşamada, endüstri mali ihracatçısı ülkelerde uygulanan ve büyük ihracatçıya avantajlar ve ayrıcalıklar tanıyan model benimsenmiştir. 1980'lerin başında ortaya çıkan "ihracat seferberliği", bu büyük şirketlere dayalı modele oturmuştur. Ortaya çıkan sonuç: Toplam istihdam içindeki payı yüzde 45, toplam üretim içindeki payı yüzde 38 ve toplam işletmeler içindeki payı yüzde 98 olan küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin (KOBİ) doğrudan ihracata en-

tegre olamamaları ve toplam ihracat içindeki paylarının yüzde 7-8 düzeyinde kalması.

Yıllar	1980	1985	1990	1994	1995
İhracat					
Milyon \$	2.910	7.958	12.959	18.106	21.636
Tarım	1.672	1.719	2.388	2.470	2.306
Maden	191	244	332	272	405
Endüstri	1.047	5.995	10.240	15.364	18.923

Yukarıdaki tablodan izlenebileceği gibi, 1980 yılında 2,9 milyar dolar olan ihracat 1995 yılına dek 7.5 kat artarak 21.6 milyar dolara; ithalat ise 7,9 milyar dolardan 4.5 kat artarak 35.7 milyar dolara yükselmiştir. Yani, ihracat artışı, ithalat artışının yaklaşık iki katıdır. İhracatın yapısında da hızlı bir değişiklik ortaya çıkmıştır. 1980'de ihracatın %57.4'ü tarım ürünleri, %6.6'si madencilik ve %36'si endüstri ürünleriyken, 1990'da tarımın payı %18'e, madenciliğin payı %2.5'e düşmüş, endüstrinin payı %79.4'e yükselmiştir. 1995'de tarımın payı daha da gerileyerek %10.7 olurken, endüstrinin payı %85'e ulaşmıştır. Ülke ve ülke grupları olarak incelendiğinde, 1980 yıllarında, ihracatın %60'dan fazlası OECD ülkelerine olurken; bu grup içinde AB ülkelerinin payı %80'leri aşmıştır. 1990'lara gelindiğinde bu oranlarda önemli bir değişiklik olmamıştır. Başka bir deyişle, OECD ve AB ülkeleri ihracat içinde önemli ve kalıcı bir yere sahiptir. İthalatta AB ülkelerinin payı 1980-1990 döneminde hızla artarak toplam ithalat içinde % 42'lere ulaşmıştır. Doğu Avrupa ülkelerinin payı, 1982 yılında % 4.8'e düştükten

sonra, 1990 yılında % 10'lara ulaşmıştır. 1995 yılında AB ülkelerinin ithalat içindeki payı, % 47.2'ye ulaşmıştır. OECD olmayan Asya ülkelerinden ithalat 1994 yılında toplam ithalat içinde %5.5'lik bir paya sahip iken bu oran 1995 yılında %7.1 olmuştur. Aralık 1995'de Gümrük Birliğine geçişle birlikte, 1996 sonrası dış ticaretin yapısı büyük ölçüde değişmektedir.

Ülkelerle Dış Ticaret
(1994 ihracatına göre sıralı, milyon dolar)
İhracat İthalat

Ülke	1993	1994	1993	1994
Almanya	3,654	3,934	4,533	3,646
ABD	986	1,520	3,351	2,429
İtalya	750	1,034	2,558	2,009
İngiltere	835	889	1,542	1,170
Fransa	771	851	1,952	1,458
Rusya Fed.	505	820	1,542	1,045
Hollanda	517	621	870	740
Suudi Arabistan	652	609	1,500	1,229
Japonya	158	186	1,621	967

Source: DIE

Sektörel Analiz

Türkiye 1980'li yıllardan itibaren ihracata dayalı büyüme modelini seçmiştir. İhracat ile kalkınmanın sağlanabilmesi ekonomide bazı koşulların yerine getirilebilmesine bağlıdır. Fakat, her şeyden önce yüksek ve kalıcı bir ihra-

cat artış hızının sağlanması gereklidir. Bunun için de dış pazarlarla rekabet edebilmek gereklidir. Rekabet gücü hakkında çok kesin tanımlar olmamasına rağmen, bu kavram emek ve sermaye verimliliği, nispi fiyat, ülkenin coğrafi konumu, döviz kuru, birim maliyet fiyatı, ihracat performansı gibi göstergeleri içeren çok değişkenli bir kavramdır.

Tarım sektörü: Bu sektörün toplam sabit sermaye yatırımları içindeki payı 1980'ler boyunca gerilemiştir. 1982-84 arasında % 9'dan 1994'de %4'e. Dış ülkelerde inşaat:, Türkiye inşaatçısı 1970'lerde dışa açılmaya başladı. İlk kontratlar Libya'da imzalandı. Ardından çok hızlı bir gelişme. Kuzey Afrika ve Orta Doğu'nun ardından, 1980'lerin ortalarında, eski SSCB'ye girdiler. 1990 öncesinde liste başı ülkeler Libya, Suudi Arabistan ve Irak'dı. 1990 sonrasında Rusya Federasyonu, Libya ve Kazakistan liste başı oldular. Son yıllarda girişim Güney ve Güney Doğu Asya'ya yoğunlaştı. Pakistan, Malezya ve Filipinler Avrupa'da yürütülen projelerin toplam değeri, 8 milyon DM çevresindedir.

Uluslararası pazarda Türkiyeli inşaatçıların bugünkü payı %10'dur ve 25'in üzerinde ülkede iş yapmaktadırlar. (Kaynak: Turkish Contractors Association.) Bugün, inşaat ve mühendislik şirketleri her çeşit sivil ve endüstriyel projeleri çizimden inşaat ve işletmeye dek yapabilmektedirler.

YAPIM ENDÜSTRİSİ: Yapım endüstrisi 1990'dan bu

yana yıllık ortalama %6 büyüme gerçekleştirdi ve 1994'de toplam maddi üretimin % 70.9'unu sağladı. Tekstil-giyim en önde gelen sektörü. Gıda, kimya ve plastik, cam, demir-çelik, motorlu araçlar ve parçaları, makineler, elektronik endüstrileri de son derece güçlü. 1994 yılında yapım endüstrisinin ihracatı, toplam ihracatın % 85.7'ini sağladı.

Tekstil-Giyim: Tekstil-giyim endüstri son 15 yılda çok

hızlı bir gelişme gösterdi ve bugün GDP, çalışan sayısı ve ihracat açılarından birinci sektördür. Türkiye bugün dünyanın en önemli tekstil-giyim üretici ve ihracatçıları arasındadır. Pamuk üretiminde dünyada 7. ve tekstil-giyim ihracatında 6.dır. Tekstil-giyim ihracat değeri 1994'de 6.4 milyar dolardan, 1995'de 8.3 milyar dolara ulaştı. Bir yılda % 29'luk bir artış. Giyim ihracatının toplam değeri ise 1995'de 5.6 milyar dolar oldu. Böylece, tekstil-giyim sektörü toplam ihracatın % 38.5'ini sağladı. Giyim sektörü, 1995de 133,000 ton üretimle ve % 26'lik payla en önemli ihraç sektörü ve en büyük yapım endüstrisi sektörüdür. Toplam işgücünün %20'sini çalıştırmakta ve 2005 yılına dek ekonominin lokomotif olma rolünü sürdüreceği düşünülmektedir.

1995'de başlıca ihraç pazarları: Almanya, ABD, Rusya Fed., Fransa, İngiltere, Hollanda, İtalya. Aynı yıl, AB, toplam tekstil-giyim ihracatının % 54'ünü sağladı. Tekstil-giyim ihracatında AB'ne giden toplam düzenli olarak artmaktadır ve Türkiye çok kısa sürede Avrupa'ya tekstil

satan en büyük ülke olacaktır ama Avrupa'nın Türkiye ihracatındaki % payı düşmeye başlamıştır. Çünkü ABD, Rusya Fed., Doğu Avrupa, Sovyet sonrası ülkeler, Orta Doğu ülkeleri ve Kanada'nın önemi artmaktadır. Sektör, 1995 yılında yalnızca ABD'den 2.7 milyar dolarlık makine ve gereç ithal etmiştir.

ABD Ticaret Bakanlığına göre, Türkiye tekstil makinelerinde dünyanın en büyük müşterilerinden birisidir. Bu alanda yaklaşık % 80 ithal bağımlıdır. Bu büyük makine alımının bir nedeni, AB'nin tekstil üretimi için getirdiği çevre standartlarıdır. Bu nedenle, endüstri eski makinelerini eski Sovyet ülkelerine satmakta, yerine çevre dostu makineler almaktadır. Demir-Çelik: Türkiye'nin yılda 19.3 milyon ton ham çelik kapasitesi var. Bunun 5.6 milyon tonu devlet işletmelerine, 13.7 milyon tonu özel sektöre ait.

1981 yılında Türkiye ancak 2.6 milyon ton çelik üretiyordu ve dünyada 32. sıradaydı. 1995 sonunda üretim 12.7 milyon tona, ülkenin dünyadaki yeri 12.liğe yükseldi.

Çelik endüstrisi ihracatı, 1980'de 34 milyon dolardan ve 50,468 tondan, 1995'de 2.2 milyar dolara ve 6.6 milyon tona çıktı. Çelik ürünlerinin toplam ulusal ihracattaki payı, 1981'de % 1.9'dan, 1995'de % 10.4'e çıktı. Tekstilin ardından ikinci ihraç sektörü oldu.

1995'de çelik ürünleri 130'dan fazla ülkeye ihraç edildi. Önde gelen pazarlar: Hong-Kong, ABD, İtalya, Almanya,

Singapur ve Bir. Arap Emirlikleri.

Kimya Endüstrisi: Son yıllarda büyük bir gelişme içinde. Eczacılık, ardından sabun ve deterjan, boya, soda, krom kimyasalları, boron kimyasalları, sodyum sulfat ve yağ asitleri sektörleri önemli. Eczacılık, kimya endüstrisinin başı çeken kolu ve sektörün toplam üretiminin yaklaşık %10'unu sağlıyor. Dünya pazarlarına krom cevheri sağlamada 5. olan Türkiye, sodyum bikromat ve krom sulfat gibi en önemli krom kimyasallarını üretmektedir.

1995'de kimya endüstrisi, tekstil-giyim, demir-çelik ve gıdanın ardından 4. büyük ihracat sektörü oldu ve ihracatı 1.28 milyar dolara, toplam ihracatın %7'sine ulaştı. Sektörün üretiminin %20'si ihraç edildi. AB ülkelerine (35.3%), Doğu Avrupa'ya (18.9%), Rusya Federasyonu'na (17.6%), Orta Doğu ve Körfez ülkelerine (10.3%), Kuzey Afrika'ya (4.8%), Uzak Doğu ve Asya'ya (4.4%).

Cam endüstrisi: En gelişmiş endüstrilerden biridir. T.Şişe ve Cam Fab. şirketler topluluğu yıllık üretimin yaklaşık %80'ini sağlıyor. Bu şirket, Avrupa'da 5., dünyada 9. İhracat giderek artıyor. 1986'da 121 milyon dolardan, 1995'de 241 milyon dolara ve 282,000 tona. Cam endüstrisi ürünleri bugün dünyada 100 kadar ülkeye ihraç ediliyor. En önemlileri Almanya, İtalya, İngiltere, Mısır, Fransa ve Yunanistan.

Seramik Endüstrisi: Seramikte ticari üretim 1965'de başladı. Hızla genişliyor. 1995'de fayansta dünyada 6.,

Avrupa'da 4. Banyo-mutfak eşyasında Avrupa'da 5. 1995 sonu itibariyle ihracat 400,000 ton ve 199.4 milyon dolar. İhracatın ortalama 80'i % AB'ne. Basta gelen ihraç ülkeleri Almanya, İngiltere, Hollanda, Rusya Federasyonu, ABD ve Fransa.

Makine Endüstrisi: Makine endüstrisi bugün aşağı yukarı tüm parça ve aksesuarları ve rekabet fiyatlarında ve kalitesinde üretebiliyor. Ortalama yerel girdi %80-85 çevresinde. Sektörü kuran devlet ama bugün payı % 6, özel sektör egemen. Önemli sayıdaki orta ve büyük ölçekli şirketler, önde gelen uluslar arası şirketlerle "know-how" anlaşmaları temelinde çalışmaktadır. Makine ihracatı 1992'de 331 milyon dolardan, 1993'de 363 milyon dolara ve 1994'de 548 milyon dolara çıktı. 1995'de yaklaşık 691 milyon dolar oldu.

En önemli ihraç ürünleri: Elektrik makineleri, türbinler, pompalar ve kompresörler, havalandırma aygıtları, soğutucular, su ısıtıcıları, ağır endüstri makineleri, deri işleme makineleri, pistonlar. 1995'de Almanya en büyük alıcı (%23.4). Ardından İngiltere (%7.4), ABD (%7.3), Fransa (%5.4), İtalya (%4.5) ve Rusya Federasyonu (%4.4) Cezayir, Romanya, İspanya, Hollanda, Tunus ve Kazakistan öteki önemli pazarlar.

Elektronik Endüstrisi: Bu sektörde tüketici ürünleri ihracatı özellikle 1989-1990'la yükselmeye başladı. Elektronik endüstrisi, dizayn ve teknoloji geliştiriminde de önemli bir yol aldı. Bugün, pek çok elektronik gerecin

üretiminde yerel malzeme kullanımı yüksek düzeylere ulaşmıştır. Sektör, özellikle 2 alt sektörde önemli kapasiteye ulaşmıştır: tüketici elektroniği ve telekomünikasyon. Elektronikte yaklaşık 120 şirket çalışıyor. Çoğunluğu ise dış lisans anlaşmalarıyla başlamışlar. Hollanda, Almanya, Japonya, ABD, Kanada, Fransa, İngiltere, Danimarka ve İtalya'dan. Tüketici elektroniği ve telekomünikasyon gereçleri başlıca ihrac ürünleri. 1992'de, elektronik endüstrisinin ihracat değeri 644 milyon dolar. 1993-1995 arasında büyük ihracat sıçraması. Toplam ihracat değeri 1995'de 994 milyon dolar oluyor. Tüketici elektroniğinde en önemli ürün renkli tv. Renkli tv ihracatı 1995'de 202 milyon dolar, bir önceki yıla oranla % 32 artış. Bunun yaklaşık % 84'ü AB'ne. Ayrıca, boş ve dolu video kaset ihracı da çarpıcı. 1995'de video bandı ihracı 83 milyon dolar. Önemli ihracat pazarları: Rusya Fed., Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, İngiltere, Yunanistan ve ABD. Tüketici elektroniğinde ihracat, yüksek akustikli, dijital teknolojili, uzaktan kumandalı ve cd'li müzik setleri ile yükselmeye devam ediyor. Türk Telecom'un yoğun altyapı yatırımlarıyla telekomünikasyon alt sektörü de hızlı ilerliyor. 1995'de telekomünikasyon ihracatı 365 milyon dolar oluyor. Özellikle kablo ve tellerde büyük artış. 1994'de 240 milyon dolarlık ihracat, 1995'de 331 milyon dolar. Önde gelen dış pazarlar: Almanya, Malezya, Pakistan, Suudi Arabistan, İtalya, İngiltere, Rusya Federasyonu.

Elektronik sektöründe büyük ihracat artışı gösteren en önemli öğeler elektrik motorları, jeneratörler, transfor-

matörler ve ev aletleri. Bugünkü ihracat global çapta hala ufaktır ama gelişmenin temposu, hele planlanan daha geniş bir ürün yelpazesıyla, kısa sürede dış pazarlarda önemli bir pazar payı sağlanacağıının kanıtıdır.

Otomotiv ve Oto parçaları Endüstrisi: Son yıllarda 150-200 kadar oldukça verimli çalışan oto yedek parça imalatçısı oluştu. Bunlar arasında az sayıda üretici yüksek teknoloji kullanmaktadır. Bunlar için yedek parça ihracı gündemdedir.

Bugün birkaç büyük fabrika çeşitli araçlar üretiyor: otomobil, otobüs, kamyon, traktör, pickup, mini ve midibus ve trailer. 1995'in 10 ayında üretim 287,612 adet. 1995 için ihracat ve ithalat değerleri 437 milyon ve 708 milyon dolar.

Oto parçaları endüstrisinin ortalama ihracatı son üç yıl için yılda 500 milyon dolara yakın. Başlıca ihraç pazarları Almanya, İngiltere, İtalya, Fransa, İran, Rusya Federasyonu, Suudi Arabistan, ABD, Mısır, Belçika-Lüksemburg, Pakistan, Suriye ve Avusturya.

Deri Endüstrisi: İhracat sektörleri arasında liderlerden. Yıllık ihracat değeri yaklaşık 650 milyon dolar. Bu rakamın bir yarısı kadar da turizm sektöründeki deri satışlarından geliyor. Günde islenen deri ortalama 600 ton. Tuzla ve Menemen Organize Deri Endüstri Bölgelerinde üretim tam kapasiteye ulaştığında bu rakamın 2,500 tona çıkması bekleniyor. Bugün bile deri endüstrisi, tüm

dünyada üretilen tüm koyun ve keçi derisinin %20'sini işleme kapasitesindedir. Toplam ihracat 1995'de 590.7 milyon dolardı. Bunun % 31.2'si deri eşyalar, ayakkabı ve aksesuarlar. Giyim eşyasının payı %68.8. Bu giyeceklerin pazar payı: Almanya (42.7%) ve Fransa (16.2%). Öteki başlıca pazarlar Rusya Federasyonu, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, ABD, Belçika, Avusturya, İtalya, Hollanda, İngiltere ve İsviçre. Ayakkabı ihracatında başlıca pazarlar Rusya Federasyonu, Kazakistan, Polonya, İngiltere ve Suudi Arabistan.

Halı Endüstri: Halı ihracatı 1995'de 252.2 milyon dolara ulaştı. El yapım halı 108.6 milyon dolar, makine dokuma 129.3 milyon dolar, kilim 12.8 milyon dolar. En önemli pazar Almanya. (El yapımı halıların % 26 sı.) Öteki önemli el yapımı halı pazarları ABD, İsviçre, Fransa, Japonya, İtalya ve İngiltere. Makine üretimi halı için önde gelen pazarlar Suudi Arabistan, ABD, Rusya Fed, İtalya.

Altın mücevher endüstrisi: 1989 ve 1990'da mücevher üretimi doruğa çıktı ve Türkiye dünyada 5. oldu. 1993'de değerli metaller ve taşlar üzerindeki ihracat-ithalat sınırlamaları kaldırıldı. 1995'de İstanbul'da altın borsası kuruldu. Altın mücevherat ihracat açısından yeni bir sektör ama çok hızlı ilerliyor. 1995 sonu itibariyle ihracat 60.4 milyon dolar oldu. Başlıca ülkeler Almanya, ABD ve Japonya.

Gıda endüstrisi: 1980-1991 döneminde, talep, üretim ve ihracat artışı şöyle: % 43, % 47 ve % 485. Üretim, ihracat ve ithalat değerleri de şöyle: 1993'de 245.844, 22.428 ve

11.153 milyar TL. Buğday unu, makarna ve bisküvi sanayileri, son yıllarda gerçekleştirdiği ihracat artışlarıyla, işlenmiş tarım ürünleri içerisinde önemli bir yere geldi. 1992-1997 yılları arasında makarna, bisküvi ve buğday unu ürünleri açısından Türkiye'nin ihracat konumu şöyle: Türkiye makarna sanayi dünyada İtalya'dan sonra 2. sıradadır. Bisküvide 1995 -97 arasında 7.sıradadır. Rakip ülkeler Belçika-Lüksemburg, Fransa, İngiltere gibi AB üye ülkeleridir. Türkiye, un sanayinde 1995-1996 yıllarında sırasıyla dördüncü ve beşinci iken, 1997 yılında 2. sıraya yükselmiştir.

1980lerde hızlanan, 1990larda iddialı bir noktaya gelen endüstrileşme sonucunda, ABD Ticaret Bakanlığı, Türkiye'yi, "dünyanın yeni doğan 10 en büyük pazarı" arasında saymıştır. Türkiye, hızla büyüyen iç pazara sahiptir: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, dünyanın en hızlı büyüyen borsaları arasındadır. 1980'den bu yana ortalama ekonomik büyüme yılda %5.5'tir. Bu oran, OECD içinde en hızlı büyümelerden birisidir. Ülkenin 70 milyona yakın nüfusunun %50'si 30 yaşın altındadır. 1993'de GSMH (GNP) 170 milyar dolar, demek ki, fert başına GSMH 2,850 dolardı. Bugün bu rakamlar daha büyümüştür. Türkiye, bölgesel endüstri, ticaret ve finans merkezidir.

* Hong-Kong ve Singapur'un yeniden-ihracat rakamları dahil.

Kaynak: Dünya Ticaret Örgütü

**DÜNYA MAL TİCARETİNDE BAŞLICA İHRACATÇI
ÜLKELER (AB İçi Ticaret Hariç) (1997- Milyar \$ ve %)**

Sıra Ülkeler	Değer (f.o.b.)	Pay	Değişme
1 Avrupa Bir.(15)	823,0	19,7	3,0
2 ABD	688,9	16,5	10,0
3 Japonya	421,1	10,1	2,0
4 Kanada	214,4	5,1	6,0
5 Hong-Kong	188,1	4,5	4,0
6 Çin	182,7	4,4	21,0
7 G.Kore	136,6	3,3	5,0
8 Singapur	125,0	3,0	0,0
9 Tayvan	121,9	2,9	5,0
10 Meksika	110,4	2,6	15,0
11 Malezya	78,7	1,9	0,0
12 İsviçre	76,1	1,8	-6,0
13 Rusya Fed.	65,7	1,6	-5,0
14 Avustralya	63,2	1,5	4,0
15 Tayland	58,2	1,4	5,0
16 S.Arabistan	55,2	1,3	-3,0
17 Endonezya	53,4	1,3	7,0
18 Brezilya	53,0	1,3	11,0
19 Norveç	47,7	1,1	-4,0
20 Hindistan	33,9	0,8	3,0
21 G.Afrika	30,3	0,7	6,0
22 Bir.Arap Emir.	26,5	0,6	2,0
23 Polonya	26,0	0,6	6,0
24 Türkiye	25,4	0,6	10,0
25 Arjantin	25,4	0,6	7,0
26 Filipinler	25,2	0,6	23,0
27 Venezuela	23,9	0,6	4,0
28 Çek Cum.	22,5	0,5	3,0
29 İsrail	22,4	0,5	9,0
30 Macaristan	18,7	0,4	19,0
Liste Toplamı	3.844,0	92,0	5,0
Dünya Toplamı*	4.180,0	100,0	5,0

Yukarıdaki tabloda iki nokta ilginç ve önemlidir. Birincisi, görüldüğü gibi, pek çok Avrupa ülkesi ilk 30 ülke arasına bile girememiştir. İkincisi, Türkiye, % 10'luk büyüme ile, ihracat payı en hızlı yükselen 7 ülke arasındadır.

* Hong-Kong ve Singapur'un yeniden-ihracata yönelik ithalata ilişkin rakamları dahil.Kaynak:Dünya Ticaret Örgütü

DÜNYA MAL TİCARETİNDE BAŞLICA İTHALATÇI

ÜLKELER (AB içi ticaret hariç) (1997- Milyar \$ ve %)

Sıra	Ülkeler	Değer (c.i.f.)	Pay	Değişme
1	ABD	899,2	20,8	9,0
2	Avrupa Bir.(15)	768,2	17,8	2,0
3	Japonya	338,4	7,8	-3,0
4	Hong-Kong	208,7	4,8	4,0
5	Kanada	201,0	4,7	15,0
6	G.Kore	144,6	3,3	-4,0
7	Çin	142,4	3,3	3,0
8	Singapur	132,4	3,1	1,0
9	Tayvan	113,2	2,6	12,0
10	Meksika	112,5	2,6	23,0
11	Malezya	78,6	1,8	0,0
12	İsviçre	75,8	1,8	-4,0
13	Avustralya	65,8	1,5	1,0
14	Brezilya	65,7	1,5	15,0
15	Tayland	64,5	1,5	-12,0
16	Rusya Fed.	48,0	1,1	11,0
17	Türkiye	46,8	1,1	10,0
18	Polonya	42,0	1,0	13,0
19	Endonezya	41,7	1,0	-3,0
20	Hindistan	40,6	0,9	9,0
21	Filipinler	37,3	0,9	9,0
22	Norveç	35,4	0,8	-1,0
23	G.Afrika	31,6	0,7	5,0
24	İsrail	30,6	0,7	-3,0
25	Arjantin	30,3	0,7	27,0
26	Bir.ArapEmir.	28,2	0,7	8,0
27	S.Arabistan	27,3	0,6	-2,0
28	Çek Cum.	27,0	0,6	-3,0
29	Macaristan	20,8	0,5	15,0
30	Şili	19,6	0,5	10,0
	Liste Toplamı	3.918,0	90,7	5,0
	Dünya Toplamı*	4.320,0	100,0	5,0

İHRACATIN DTÖ TANIMINA GÖRE SEKTÖREL
DAĞILIMI Milyon Dolar % Değişme % Pay

	1995	1996
1 TARIMSAL ÜRÜNLER	4.555	4.949
A Gıda Maddeleri	4.239	4.557
B Tarımsal Ham maddeler	316	392
2 MADENCİLİK ÜRÜNLERİ	1.003	991
A Maden cevherleri ve döküntüleri	443	418
B Mineral yakıtlar ve mineral yağ.	288	275
C Demir dışı metaller	272	298
3 SANAYİ	16.064	17.256
A Demir ve çelik	1.972	1.926
B Kimyasallar	890	998
C Diğer yarı mamuller	1.455	1.602
D Makineler ve ulaşım araçları	2.406	3.012
E Dokumacılık ürünleri	2.532	2.724
F Hazır giyim	6.121	6.076
G Diğer tüketim malları	687	918
4 DİĞER ÜRÜNLER	15	28
TOPLAM	21.636	23.224

1997	96/95	97/96	1995	1996	1997
5.471	8,6	10,5	21,1	21,3	20,8
5.134	7,5	12,7	19,6	19,6	19,6
337	24,2	-14,0	1,5	1,7	1,3
992	-1,2	0,1	4,6	4,3	3,8
462	-5,7	10,6	2,0	1,8	1,8
192	-4,5	-30,2	1,3	1,2	0,7
338	9,7	13,3	1,3	1,3	1,3
19.753	7,4	14,5	74,2	74,3	75,3
2.232	-2,3	15,8	9,1	8,3	8,5
1.169	12,2	17,1	4,1	4,3	4,5
1.875	10,1	17,0	6,7	6,9	7,1
3.363	25,2	11,6	11,1	13,0	12,8
3.352	7,6	23,1	11,7	11,7	12,8
6.697	-0,7	10,2	28,3	26,2	25,5
1.065	33,5	16,1	3,2	4,0	4,1
30	92,8	4,0	0,1	0,1	0,1
26.245	7,3	13,0	100,0	100,0	100,0

İTHALATIN DTÖ TANIMINA GÖRE SEKTÖREL
DAĞILIMI Milyon Dolar % Değişme % Pay

	1995	1996
1 TARIMSAL ÜRÜNLER	4.493	4.872
A Gıda Maddeleri	2.498	2.836
B Tarımsal Ham maddeler	1.995	2.035
2 MADENCİLİK ÜRÜNLERİ	6.708	8.079
A Maden cevherleri ve döküntüleri	1.337	1.350
B Mineral yakıtlar ve mineral yağ.	4.619	5.914
C Demir dışı metaller	752	815
3 SANAYİ	24.411	30.520
A Demir ve çelik	2.109	1.970
B Kimyasallar	5.342	5.770
C Diğer yarı mamuller	2.003	2.513
D Makineler ve ulaşım araçları	11.492	15.805
E Dokumacılık ürünleri	1.811	2.111
F Hazır giyim	49	171
G Diğer tüketim malları	1.605	2.180
4 DİĞER ÜRÜNLER	96	155
TOPLAM	35.708	43.627

1997	96/95	97/96	1995	1996	1997
4,933	8,4	1,3	12,6	11,2	10,2
2.654	13,6	-6,4	7,0	6,5	5,5
2.279	2,0	12,0	5,6	4,7	4,7
8.418	20,5	4,2	18,8	18,5	17,3
1.390	1,0	2,9	3,7	3,1	2,9
6.063	28,0	2,5	12,9	13,6	12,5
965	8,4	18,4	2,1	1,9	2,0
35.015	25,0	14,7	68,4	70,0	72,1
2.334	-6,6	18,5	5,9	4,5	4,8
6.469	8,0	12,1	15,0	13,2	13,3
2.525	25,4	0,5	5,6	5,8	5,2
18.664	37,5	18,1	32,2	36,2	38,4
2.324	16,6	10,1	5,1	4,8	4,8
233	248,8	36,3	0,1	0,4	0,5
2.466	235,8	13,1	4,5	5,0	5,1
218	62,4	40,7	0,3	0,4	0,4
48.585	48.585	22,2	11,4	100,0	100,0

Buraya dek söylediklerimizi özetleyecek olursak, Türkiye, emperyalist hiyerarşide hızla yükselmektedir. Stratejik konumunun, ülke büyüklüğünün ve genç nüfusunun da verdiği güçle, orta, hatta orta-üst sıralara tırmanıyor. Türkiye artık ucuz işgücü ithal ediyor. Ülke ekonomisinin, başta Romanya, Afrika ve İran olmak üzere pek çok ülkeden 2-3 milyon arasında işçi çalıştırdığı tahmin edilmektedir. Türkiye bugün dünyanın 16. büyük ekonomisidir. Özellikle tüketime dönük endüstriler, dünya ölçeğinde ön sıralarda yer almaktadır. Ve ülke her alanda gerçekten gelişmiş bir işgücüne sahiptir.

2. Dünya - Globalleşme - Avrupa Birliği

Dünya ile Türkiye ilişkisine bakarsak, bu ilişki bugün artık globalleşme süreci içinde belirlenmektedir. Türkiye bu nesnel yürüyen sürece ayak uydurmaya çalışmaktadır. Ve bunun, başarılı bir ayak uydurma olduğunu da söylemeliyiz. Hele tüketime dönük endüstrilerde dünyada ön sıralardadır. Burjuvazi, hangi noktada olduğunu, zaaflarını ve güçlü yanlarını, ne yapması gerektiğini iyi bilmektedir. (Darısı bizlerin başına!) Sabancı geçtiğimiz aylarda şöyle bir şey söyledi: "Türkiye'nin dışında daha büyük bir Türkiye yaratmak zorundayız." (3.10.2000, ATV Gece Haberleri.) Bu cümle herşeyi açıkça ortaya koymuyor mu?

Bugün burjuvazinin 2 temel sorunu, dış pazar ve sermaye sorunudur. Doğaldır ki, sermaye derken, ilkel sermaye birikiminden söz etmiyoruz. Asil olarak finans ser

mayesinden ve sermaye birikiminin ileri aşamalarından söz ediyoruz. Türkiye sermayesinin dünya çapında tepelere oynayabilmesi için gereken büyüklüğe gelmediği ortadadır. Avrupa Birliği, Türkiye maliyetlerinin düşük kaldığı, fiyatların yüksek olduğu, bu nedenle Türkiye açısından karlılığı çok yüksek bir alandır. Ve yeni katılacaklarla birlikte, dünyanın en büyük pazarıdır. Türkiye burjuvazisinin AB'ni canı yürekten istemesinin altında yatan temel neden budur. Pazar sorununu çözecektir. 1968-70 hareketliliği içinde çok eylem yapmıştık ama artık, "onlar ortak, biz pazar" olmaktan çıktı işler. Bu noktada, söylenmesi, altı çizilmesi gereken çok önemli bir durum vardır. Bu durum, AB ilişkisi içinde ortaya çıktığı için burada ele alıyoruz ama aslında AB'nin dışında, Türkiye'yi ilgilendiren bir konudur. "Uyum yasaları". "Uyum yasaları" tamamlandığında, mevzuat değiştirildiğinde, bu devlet artık yeni bir devlet, burjuvazinin yeni devleti olacaktır. O denli köklüdür planlanan değişiklikler. Tüm devlet örgütlenmesi değişecektir. Yok 2., hayır 3. Cumhuriyet tartışmaları kimi çevreleri meşgul ede dursun, burjuvazi kendi eliyle yeni bir devlet kuruyor. Gözümüzün önünde kuruyor. Ve ilginçtir, kimse farkında değildir. Burjuvazi, ne yaptığını biliyor, bizim de farkında olmamız gerekir.

AB Türkiye'ye karşı neden gönülsüzdür? Bu gönülsüzlükte üstyapı öğelerinin belli bir payı vardır ama bunlar o denli önemli değildir. Din ögesi, tarih ögesi gibi. Demokratik rejim açısından da, kapıda bekleyenlerin önemli bölümü Türkiye'den oldukça geridedir.

Temel neden, ne odur, ne budur, ekonomiktir. Türkiye burjuvazisi neden AB'ni istiyorsa, onlar da aynı nedenle Türkiye'yi istemiyorlar. (Ama mecbur olduklarını düşünüyorum.) Türkiye, nüfusu,yüzölçümü, stratejik konumu ve endüstriyel kapasitesiyle büyük bir ülkedir, tehdit edici bir güçtür.

Türkiye, Aday Ülkeler içinde En Büyük. Adaylara bakıldığında Türkiye'nin, 200.5 milyar \$'lık GSMİ'si ve satın alma gücü paritesiyle, 405 milyar \$'lık GSMİ'siyle en büyük ekonomi olduğu görülüyor. Türkiye, nüfus ve yüzölçümünde de açık farkla önde bulunuyor. Türkiye, satın alma gücü paritesiyle toplam ekonomide, Avrupa Birliği ve aday ülkeler içinde Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, İspanya'nın ardından 6., toplam ekonomide Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, İspanya, Hollanda, Belçika, İsveç ve Avusturya'nın ardından 10. kişi başı gelirden 24. sırada yer alıyor. (Kişi başına gelir, konumuz açısından çok önemli değildir ve bizim baktığımız yönleri değil, toplumsal gelişmenin başka yönlerini ilgilendirir.) (Kaynak: 17 Aralık 1999 İTO Gazetesi) Sonuçta, Türkiye'yi AB'ne aldıklarında, bir küçük kardeş almış olmayacaklar. Sorunlar asıl olarak buradan kaynaklanıyor.

3. Halkın demokrasi basıncı

Çok önemli bir değişim daha var. Dünya değişmiş: AB ile ilişkiler değişmiş, artık Türkiye AB önünde elini oğuştur-muyor; Türkiye'nin ekonomisi tümüyle değişmiş, başka birşey olmuş. Ama, Türkiye toplumu da değişmiş! Son 30

yılda, üretken güçlerin gelişmesi, kapitalizmin derinleşmesi temelinde, insanımız da büyük bir değişim geçirdi. Öyle ki, devrimci hareketimiz, özellikle illegal kesimleriyle ve büyük çoğunluğuyla halkın genel düzeyinin, hele gençliğin çok gerisine düştü. Bu değişim, bu topraklarda tarihsel olarak "ceberrut" olmuş devlete karşı, güçlü bir demokratikleşme istemi ortaya çıkardı. Susurluk tepkisi en güzel örneği.

Ancak, Kürt ayrılıkçılığı ile savaş sürdüğü sürece halkın geniş kesiminde, "bu koşullarda bu kadar olur" anlayışı vardı. Ne zaman ki bu savaş bitti, ne zaman ki PKK "demokratik devlet altında birlikte yaşama" dedi, halkın demokrasi basıncı da dayanılmaz olmaya başladı. Mafyalarla, bankaları boşaltanlarla, hayali ihracatçılarla, çetelerle, Hizbullah'la savaş, bu nedenle, oyun olmaktan ciddiyete sıçramak zorunda kaldı.

İşte bu noktada, düzen partilerine karşı gerçek bir toplumsal muhalefet gereksinimi, ve bununla birlikte de, tabii, komünist partisi gereksinimi derinden duyulmaya başlandı. Bugünlere iste böyle geldik.

4. Türkiye'nin TKP'ye gereksinimi vardır

İki buçuk yıldır, legal KP kurulabilir, kurulmalıdır diyoruz. Büyük Dönemeç yazısı yayınlandığında, bu 2.5 yıl içinde gördüğümüz kıpırdanmaların hiçbirisi ortada yoktu.

Aslına bakarsanız, "ne değişti de legal parti" sorusuna öyle uzun boylu, "bilimsel" yanıtlar vermeye de gerek yok. Yaşamdaki olgular, binlerce sayfalık yazıdan daha önemli ve olgular, konuya iyi niyetle, dürüstçe yaklaşanlar için, söylediklerimizin doğruluğunu kanıtlıyor, görüşlerimizi aklıyor. İki buçuk yıl gibi çok önemli bir süreyi biz tartışarak geçirirken, yaşamdaki gelişmeler konuyu noktaladı. Neler oldu?

Komünist yazarlar çevresi çıktı ve tartışmalar yürüttü. Cemal Kıral, Nabi Yağcı, Veysi Sarısözen gibi sözcüler, başında görüşlerini yazmaya başladılar. KP kurulmalıdır fikri hızla güçlenmeye başladı. SİP tuttu, KP kurdu. Ve polis kurucuları tutuklamadı. Daha da ilginci, dava da açılmadı! Ürün çevresi, Vakıf çevresi, KP girişimi, ÖDP'deki TKP'liler (ki huzursuz olduklarını herkes duymaya başladı), İşçinin Sesi çevresi, şimdi hepsi ayaktadır. Ve bu kadrolar, Ürün, KP girişimi, ÖDP'deki TKP'liler ve İşçinin Sesi, bu kadrolar Türkiye'nin servetidir. Dün olduğu gibi bugün de, hiçbir sivil toplum örgütünde, hiçbir sendika yada meslek örgütünde, TKP'liler olmadan kimse iş yapamıyor. Bugün illegal bir parti başarısız kalmaya mahkumdur.

Hiçbir legal olanak yoksa katlanılması zorunlu bir bela olan illegalite, istenerek seçilmez. Zorunluluktan seçilir, başka yol olmadığı için seçilir. Legal çalışma olanağı varsa, ya da bu olanak, ideoloji ve siyasetimizden ciddi ödünler vermeden zorlanabilirse, illegalitede ısrar edilir mi? Legal çalışma olanağının var

olduğu yerde, illegal çalışma diye bir şey var mı Marksizmde? Olmadığına göre, "devrim her zaman illegaldir, öyleyse KP de illegal olur", "devrim yapacak parti illegal olur" gibi görüşler yanlış ve yersizdir. Bir ülkede komünist partisi için legalitenin asgari koşulları varsa, illegalite neden başarısızlığa mahkumdur? Çok neden sayılabilir ama temel nedeni şudur: Böyle bir ortamda yığınların bilinci illegaliteye karşı biçimlenir. Çünkü legal olanakları görmekte, "neden legal çalışmazlar" demektedir. Bugün, Türkiye'nin yaşamakta olduğu gelişim nedeniyle, toplum bilincinde illegalite, zorunluluğunu ve meşruluğunu yitirmiştir. Buraya dek değindiğim tüm olgular şu anlama da geliyor: Demokratik olanaklar arttıkça, "illegalite gerekmez, ne söyleyeceksen çık söyle" bilinci toplumda geliştiği için, illegal çalışma verimsizleşiyor. Halk illegal çalışmaya uzak durmasa, illegal çalışma verimsizleşir mi? Durum böyle iken, illegal çalışmada ısrar etmek, devrimcileri halktan soyutluyor ve kendi içine kapatıyor. Çalışabilmek için bir araç olan illegalite, çalışmamanın aracına dönüşüyor. Türkiye'nin bugünkü ortamında illegal koşullarda ısrar, bir şey yapmamakta ısrardır. Böyle bir ortamda illegal parti, son derece dar bir kadro partisi olarak kalır ve "değirmenin taşları" olgusu işler. Taşlar arasında öğütülecek yeterli miktarda buğday yoksa, taşlar birbirini öğütmeye başlar. Ülkede devrimci bir kabarma başladığında ise durum değişir. Demokratik haklar kısıılır, büyük olasılıkla legalite olanağı da ortadan kalkar. Türkiye'de bugün ya da yakın gelecekte durum bu mudur?

Kesinlikle hayır. Bugün legal bir KP kurulabilir.

Bunu derken, Türkiye'de koşullar Batı Avrupa'daki gibi oldu demiyoruz. Doğaldır ki, çiçeklerle karşılanmayacağız. Kıran kırana bir demokrasi mücadelesi olacağını biliyoruz. Bu mücadele, tarihin, ülkenin gündeminde birinci sıradadır. Bu mücadeleyi komünistler vermezlerse, bir başkası, ama yarım yamalak verir. Siyaset boşluk tanımaz. Verir de, her şey olup bittikten sonra legalite diyenlere, o zaman da bu toplum "neredeydin" der. Ne şanstır ki, bugün TKP'nin tüm kesimleri, çok küçük bir azınlık dışında, legal TKP düşüncesinde birleşmiştir. Oturup masa başında anlaşmıştır demiyorum, hepsinin niyeti budur. Şu bu yasanın şu bu maddesiyle ilgilenmiyoruz. Önemli olan, legal KP için ilkesel düzeyde bir engel görünmemektedir: En önemli ilkesel konu proletarya diktatörlüğüdür. Sözcükler o denli önemli değildir ama proletarya diktatörlüğü fikrinin programatik metinlerde yer alması, komünistliğin ayrıacıdır. Doğru budur ve biz bu doğruyu söylerken bir de bakıyoruz ki, SİP ilginç bir yöntemle, "Tezler" adı altında proletarya diktatörlüğünü sözcük olarak da kullanmıştır. Bu veriyle birlikte, legalite karşıtlarının en önemli argümanı düşmektedir. Demek ki, biraz yaratıcı düşünce neler yapabiliyor!" İkinci önemli "ilkesel" konu olarak getirilen ama aslında ilkesel bir konu değil, yere ve zamana göre değişen bir konu olan ulusal soruna gelelim. Bu aslında illegaliteye gerekçe olsun diye bulunmuş zorlama bir konudur. Türkiye'de, ulusal sorunda ayrılmayı, ayrı devlet kurmayı savunan bir komünist bilmiyorum, duymadım, ne bizim aramızda, ne başka bir kesimde. Tüm komünistler ayrılma hakkını savunduk, savunuyoruz, yarın da savunuruz. Lenin'in benzetmesiyle,

boşanma hakkını savunuruz ama her evlinin boşanmasını istemeyiz. Demek ki, ülkenin bugünkü güdük demokrasisi içinde bile, legal KP için ilkesel düzeyde bir engel görünmemektedir. Bu noktadan bir adım öteye, KP kurmaya geldiğimizde şunu bilmemiz gerekir ki, söz konusu partiyi hiçbir kesim tek başına kuramaz. (SİP'in KP'sini bu oluşumun tamamen dışında ele alıyorum. O, TKP'yi temsil etmeyen, ciddiyyetten uzak bir girişimdir.) Ancak ve ancak, TKP'nin tüm kollarıyla birlikte, ya da partinin mutlak çoğunluğunu tartışmasız temsil eder biçimde kurulabilir. Bu da yetmez. Komünistliği TKP'lilerle sınırlı sayamayız. 1968'lerden bu yana gelen devrimci hareketin, bir KP gereksiniminde birleşen tüm örgüt ve kadrolarıyla birlikte kurulmalıdır. Bu da yetmez. Sosyalizm için ömürlerini vermiş büyüklerimiz var: Halit Çelenk, Rasih Nuri İleri, Sadun Aren, Rasim Öz, Kenan Somer ve şu anda adları aklıma gelmeyen başkaları. Yaşamlarındaki tutarlılıkla komünist hareket içinde önemli ağırlık taşıyan bu kişilerin görüşleriyle uyuşmak gerekmez ama gönüllerini kurulacak partiye kazanmak zorunludur.

Eğer ardından 3., 5. partiler gelsin istenmiyorsa, tek ve büyük bir güç yaratılmak isteniyorsa, bunların yapılması zorunludur. Rasih Nuri İleri, Vakıf'da Vedat Türkali ile yapılan bir sohbette şöyle diyor: "Türkiye'de ilk defa için 141 ve 142. maddeler yoktur ve fakat, yine de Türkiye Komünist Partisi de yoktur. Zannedirim bu, biz Türk komünistleri için büyük bir ayıptır." (V. Türkali ile Güven üzerine. TÜSTAV. Kasım 2000.)

Benim parti adım Veli Dursun. Bu adı bana Bilen Yoldaş verdi. Verirken de, "oğlum, senin parti adını değiştiriyorum ve bu adı sana, hep TKP'li olarak duracaksın diye veriyorum" dedi. Ben de verdiğim sözde sevinçle durdum, duruyorum, duracağım. Serin kanlı, sakın söylüyorum bunu. Ve Rasih Nuri İleri büyüğümüzün sözlerine gönülden katılıyorum, TKP'mi istiyorum!

Hepimiz, TKP'ye gönül vermiş insanlar, TKP'mizi istemek zo-run-da-yız! Bu TKP, Sovyet deneyinden gerekli dersleri almış, bürokratlaşmayı önde gelen tehlikelerden biri olarak bilincine çıkarmış, bireyselliği (bireyciliği demiyorum) yok etmeyen, eylem birliğini bozmayan farklılıklara tahammül edebilen, günün gerçeklerini yakalamış, burjuvaziyle dans etmeyen ama sol laflar ardında pasifizm de yapmayan, 1920'den gelen ama kendini yenilemiş bir TKP olmalıdır.

Ne için komünist partisi?

Türkiye'nin ekonomik yapısı değişti, toplumu ve toplumsal psikolojisi değişti ve ülke, emperyalist merdivende yukarılara doğru tırmanmaktadır ama Türkiye'yi yine de bir Avrupa ile karıştırmayalım. Türkiye'nin sorunları kolay ortadan kaldırılacak çeşitten değildir. Türkiye yine sorunlu bir ülke olmaya devam etmektedir. Parlak gelişmenin yanı sıra, ciddi ve derin çelişkiler vardır. Ülkeye gelen süper-karlar burjuvazinin cebinde kalıyor, dolayısıyla küçük bir işçi azınlığının dışında, işçinin-emekçinin azgın sömürüsü sürüyor. Hem de kadın, çocuk dinlemeden.

Örneğin, Tekstil İşçileri Sendikası'nın tahminine göre deri ve tekstil endüstrisinde 1.5-2 milyon arasında ufak çocuk çalışmakta ve ayda ortalama 43 dolar kazanmaktadır. Bu miktar, asgari ücretin çok çok altındadır. Aynı durum daha başka pek çok sektörde de söz konusudur. Aynı şekilde, başta tekstil ve halı olmak üzere, yine pek çok sektörde kadın emeği, erkeklerle karşılaştırılmaz, bir yoğunlukta sömürülmektedir. İşçilerin yanı sıra, küçük üreticiler,

KOBİ'ler, Kürtler, gençler, kadınlar, Aleviler, memurlar, öğretmenler, sağlık görevlileri, emekliler, yani Türkiye halkının tüm kesimleri derin sıkıntılar içindedir. Dolayısıyla, basta işçi sınıfımız olmak üzere tüm emekçi halkımız burjuvazinin azgın saldırısı ve sömürüsü ile karşı karşıyadır. Aneak, işçiler ve emekçiler siyasal anlamda örgütsüzdür ve bu saldırılara açıktır. Türkiye'de legal komünist partisi işte bu kesimlerin (halkın) haklarını savunmak, onları sınıf mücadelesi içinde örgütlemek ve iktidara yürütmek için kurulacaktır. Türkiye'de legal komünist partisi, ülkeye gerçek bir demokratikleşme getirmek için kurulacaktır.

DOĞA, TOPLUM ve İNSAN**Mehmet Menekşe**

İnsan, büyük savaşımını doğaya karşı verdi. Bu savaş, doğada varolabilme, ona egemen olabilme savaşımıdır. Bu savaşım, insanın insan olmasını sağladı, onun kaderini değiştirdi. İnsan, uygarlık basamaklarını, doğayı öğrendikçe, onun sırlarını çözdükçe ve doğanın verdikleri ile yetinmeyip yeniden ürettikçe çıktı, kendini geliştirdi. İnsan, tüm bunları emeği ölçüsünde başardı. Emek, değiştirmek, üretmektir.

İnsan, doğada varolmak için öteki insanlarla iş birliği yaptı, örgütlendi, emeğini birleştirdi. Bu iş birliği ve örgütlülük toplumsal yaşayışı oluşturdu. İnsan, toplumsal yaşayışı oluşturarak, yeniden üretim sürecinde önemli bir adım attı. Toplumsal yaşayış doğanın karşısına örgütlü, iş birliği yapmış, emeğini birleştirmiş bir güç olarak çıktı. İnsan, toplumsal yaşayış sürecinde manevi kültürü yani, değerleri, normları, bilimi, sanatı ve mitolojiyi üretti. Ruhsal olarak insan olmak, doğanın bir vergisi değil, toplumsal yaşayış sürecinde oluşan bir kazanım olarak gerçekleşti. İnsanın insanlaşması doğada değil, toplumda gerçekleşti. Doğada, bilmek için harekete geçen, çevresini anlamaya, öğrenmeye çalışan, varolan bilgilerle yetinmeyip, daha doğru, daha gerçek bilgileri arayan, bilgiye ulaştığı oranda bilinçlenen, bilinci doğrultusunda yeniden üretip, değiştiren, emek harcayan tek canlı, insandır.

HOŞ GELDİN

Hoş geldin!

Kesilmiş bir kol gibi

omuz başımızdaydı boşluğun...

Hoş geldin!

Ayrılık uzun sürdü.

Özledik.

Gözledik...

Hoş geldin!

Biz

bıraktığın gibiyiz.

Ustalaştık biraz daha

taşı kırmakta,

dostu düşmandan ayırmakta...

Hoş geldin.

Yerin hazır.

Hoş geldin.

Dinleyip diyecek çok.

Fakat uzun söze vaktimiz yok.

YÜRÜYELİM.....

Nazım HİKMET

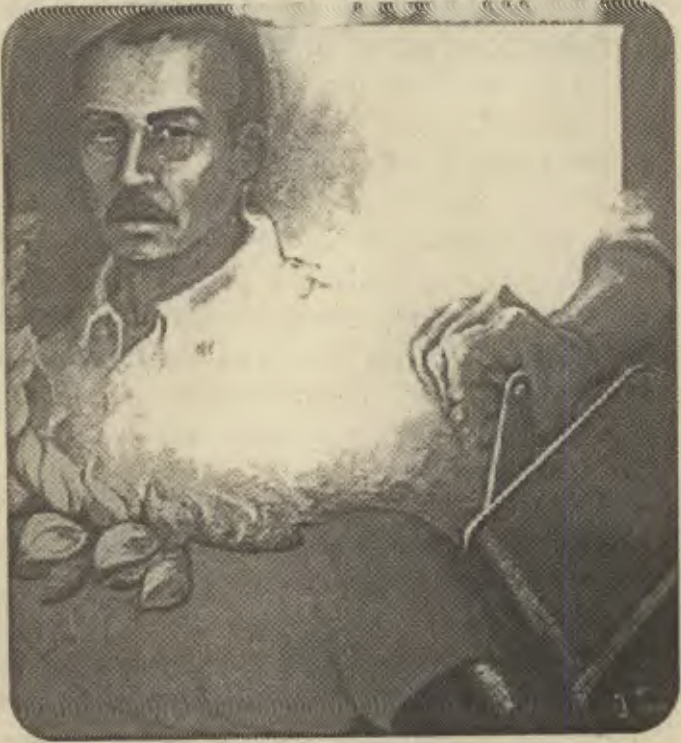
İnsanın bu çabası bilimi, felsefeyi, sanatı oluşturdu, doğanın sırlarını çözdü, bilinmezleri ortadan kaldırdı ve uygarlığı yarattı. İnsan doğayı denetlemek için toplumsal yaşayışı oluşturdu. Bunun sonunda, insan/doğa çelişkisinin yanına bir de insan/toplum çelişkisi eklendi. Nasıl insan doğanın bilgisine ulaşarak, doğada var olmayı basarmışsa, toplumda var olması (daha doğrusu toplumun var olması) da, toplumsal bilgiye ulaşmasına, toplumsal bilinci kazanmasına bağlıdır. İnsan, ancak bu bilinçle yeniden kurtuluşun, varoluşun kapısını çalacaktır. İnsan, toplumsal bilinci doğrultusunda sorunlarına sahip çıkıp, iş birliği yaparsa, örgütlenirse varolabilecektir. Bir kişi tek başına, ne denli üstün özelliklere sahip olursa olsun bir hiçtir. İnsan, ancak öteki insanlarla anlam kazanır, güçlenir, var olur. İnsan oluşturduğu toplumsal bilinci doğrultusunda insanca yaşayacağı, barış dolu, özgür, eşit bir dünya yaratabilir. İnsanın kurtuluşu yine insanın kendi kollarındadır.

SINIF HAREKETLENİYOR**S.Acar**

Depremın arkasından çıkartılan mezarda emeklilik yasası ile sınıf hareketi deyim yerindeyse dibe vurmuştu.Sınıfın yenilgi psikolojisini üzerinden atması epeyce zor oldu. Geçen sürede epey güç topladı. Özellikle zorunlu tasarruflara yönelik dilekçe verme eyleminde kıpırdanma ve kalabalık artmaya başladı. KESK in başlattığı "halk için bütçe ve tasarruflarımı istiyorum" eylemlilikleri beş koldan başlayıp Anakaraya gelme. Anakarada 2 günlük oturma eylemi ve ardından Ankara mitingi oldukça olumlu bir iz bıraktı toplumda. 1 Aralık iş bırakma eylemi 6 konfederasyonun ortak kararı olmasına rağmen Disk, Türk-iş ve Hak-iş omuz vermedi Kamu-sen ve Memur-sen de çok aktif olarak ortaya çıkamadı. İşin ağırlığı Kesk' te kaldı. O sorumluluğu da ne kadar yüklenebildi, tartışılır. İş bırakmada devlet sayıları saklamaya çalışsa da iş bırakanların sayısı 1 milyonu aştı. Yığınlar alanlara sel olup aktı. Sendikacıların beklentilerini ve tahminlerini çokça aştı. Deyim yerindeyse sendikalar bu selin altında kaldı. Eğitimcilerdeki katılım büyük illerde %90'lara yaklaştı. O gün okullarda hemen hemen hiç ders işlenmedi. Sadece Konak ilçede katılım 7 binin üzerinde oldu. Diğer iş kollarında da buna yakın bir durum vardı. İzmir özelinde ise son yılların en kalabalık mitingi olmuştur 1 Aralık. Konak Konak olalı böylesi bir kalabalığı 77 seçimleri öncesinde Ecevit 'in geldiğinde gördü. Birde 1 Aralık 2000 de. Kalabalık KESK 'in 11 Kasım da Ankara

mitingine yakındı. 1 Aralık sınıfın önündeki suni engellerin aşılmasının gerekliliğini gösteriyor. Hak almanın yolu farklı konfederasyonlarda değil, tek konfederasyonda toplanmaktan geçiyor. Bir düşünün bakalım bu eylemin içinde 6 konfederasyon aynı sorumlulukta yer alsaydı neler olurdu? 1 Aralıktan bu yana değişen bir şey yoktur. Sadece yığınların hıncı biraz daha büyümüştür. Kaldı ki ekonomik çıkmazdan devlet nefes alamamaktadır. Yani ülke yönetilemezliğe doğru hızla gidiyor. Bu sadece sendikal siyaset yapanların sorunu değildir. Olmamalıdır da. Halk muhalefeti sendikalar üzerinden değil kendi örgütlülüğü üzerinden yığınlara seslenip örgütlenmelidir. Bu gün esnaf bile birlikte direnişten yanadır. Bu geniş halk muhalefetini ayrılıkları bir yana itip örgütlemek zorunluluğu vardır.

Bugün sendikaların başlattığı yaşanabilir bir ücret talebi hiçte ekonomizm sayılmamalıdır. Bu bir yanıyla olması gereken asgari ücret , diğer yanıyla da IMF siyasetine başkaldırıdır. Yalana , talana, el koymalara başkaldırıdır. Geline bu aşamadan sonra KESK bir adım daha ileri atmak zorundadır. Eylemden bir sonuç alınamamıştır. Bütçenin tümü oylandığı günlerde iş bırakmaları yinelemesi gerekir. Bu yapılamazsa önümüzdeki günler sınıf içinde KESK içinde zor günler olacaktır.

*Şan olsun göklerimizin kızıl
yıldızlarına!
Şan olsun onbeşlere*

ALEVİLİK EĞİTİMİ VE ALMAN OKULLARINDA ALEVİLİK DERSLERİ

İsmail Kaygusuz

Devletin Aleviliğe Hor Bakışı Sürüyor

Türkiye Cumhuriyeti devletinin Alevi-Bektaşî inanç toplumuna tam 74 yıllık borcu vardır. 1926'da Sünni-Hanîfî ictihadı üzerine kurulan Diyanet, devlet içinde devlet gücüne erişmiştir. Yan kuruluşları ve vakıflarıyla büyüye büyüye 7-8 bakanlığın bütçesine eşit bütçeye sahip olmuştur ve bugün devletin tam 300 trilyonunu harcamaktadır. Aynı devlet, 25 milyona yakın koca Alevi toplumuna ise hiç bir hizmet vermemiştir, vermez de. Çünkü, Türkiye Cumhuriyeti devleti ta baştan Alevilerin farklılığını yadsımış. Alevi toplumunu inançsal değil, ama maddesel varlığıyla benimsemiş ve yararlanmıştır. Bu yararlanmadan, İslam dininde hiç yeri olmayan Diyanet kurumu da payını alıp sayısı yüzbini aşan imamlar ordusuna yedirmiş ve yedirmektedir. Bu imamlar Alevilerin kestiğini murdar kabul edip yemezler, ama vergilerini çatır çatır yiyorlar.

Devlet, tüm kültür, sanat ve eğitim kurumlarıyla, Alevi tapınma ritüellerini (semahlar-nefesler musahib ikrarı, Dâr çekme vb.) halk oyunu, halk türküleri, köy seyirlikleri, yani zengin folklorik ve tiyatral öğeler olarak değerlendirek inançsal içerikten uzaklaştırmayı amaç edinmiştir. Üniversitelerin Halk Dansları, Müzik ve Tiyatro

bölümlerinde okutulan, TRT kurumunda gösterimlere giren bu eşsiz kültür ve sanat öğeleri, kaynağına (Alevi inancına) giderek yabancılaştırılmak-tadır.

Biz Alevi semahının, Alevi müziğinin çağdaşlaşmasına karşı değiliz; sahnelerde bir Turnalar veya bir Tokat Semahı Balesi hayallerimizi süsler. Adı geçen kurumlarda halk oyunu ve halk türküleri olarak kullanıp bol bol yararlanacaklar, ama bu güzelliklerin kaynağını yani Alevi inanç ve felsefesini anlatmayacaklar, bizim kabullenmediğimiz budur. İlahiyat Fakültelerinde Ortodoks İslam (Sünnilik) dışında bir Heterodoks İslam (Alevilik) bulunduğu dair tek söz etmiyorlarsa, felsefe bölümlerinde İslam felsefesi olarak, İslamın en gerici filozofu Gazali'nin yorumlarından başkasına yer vermiyorlarsa; o zaman Aleviliği yadsıyor ve İslam tarihi içerisindeki Heterodoksizmi (yani aykırı inanç ve düşünce akımını, yani Aleviliği) yok sayıyorlardır.* Alevi-Bektaşî kültürünün inanç öğelerini işlerine geldiği gibi kullanmaktan çekinmiyorlar; radyolarda televizyonlarda Alevi semahlarına "halk oyunu", düvazımlara, Ali övgülerine (na'at-ı Ali) ve nefeslere, "Erzincan'dan, Sivas'tan... türküler"(?) diyorlar. Aynı anlayış hiçbir zaman Mevlevî semahına "oyun" ya da "raks". Mevlevî ilahisine de "Konya'dan bir şarkı" demedi; tersine Mevlevîliğin kut-

* Oysa Osmanlı'nın Medreselerinde bile, halife Osman'dan (644-656) 12. yüzyıla kadar Ortodoks İslama karşı çeşitli adlar altında yükselmiş doksana yakın aykırı inanç ve düşünsel hareketleri anlatan. Şehristani'nin El Milal El Nihal'i ders kitabı olarak okutuluyordu.

sallığını, inanç yanını vb. sık sık vurguladı. Basit bir soruyu kendi kendimize soralım: Süleyman Çelebi'nin Mevlid'i okunacağı zaman sunucular, neden "şimdi filan kişi için ağıt okunacaktır" demiyor? 14.yüzyılın başlarında Sünni İslama girmiş ve ibadet niteliğine bürünmüş "Mevlid okutmanın" Sünni İslam ile gerçekte hiçbir ilgisi yoktur.

Yinelersek amaç ortadadır: Bu devlet, Alevi inanç ve tapınma öğelerini "halk oyunları", "halk türküleri" biçiminde sürekli vurgulayarak özü olan inanca yabancılaştırmak, inanç ve kutsallıklarından uzaklaştırıp halk kültürü özelliklerini "korumaya" alarak kaynağından kopartmak istiyor. Bu öğelerini yitiren Alevilik, o zaman kendine özgü bir Heterodoks inanç olmaktan çıkar, Alevi kimliğini kaybeder; devletin istediği Türkmen Sünniliğine (Türk İslamlığına) dönüşme yoluna girer.

Bu sürece, kimi çevrelerin de alkışlarıyla ne yazık ki girilmiş olduğunu düşünüyoruz. Biz Aleviliğimize, Kızılbaşlığımıza yani heterodoks inanç kimliğimize sahip çıkmadıkça süreç hızla ilerleyecektir. Bunun içindir ki devletin Diyanet Kurumu, Aleviliği İslamı farklı yorumlayan bir inanç sistemi olarak benimsemediği gibi, onun kitlesel tapınması olan Cem'ini ibadet olarak da kabul etmiyor, onu yenilip içilen "çalgılı-çengili şölen" görüyor. Doğaldır ki, Cemevi'ni de tapınma yeri değil, "eğlence evi" olarak değerlendiriyor.

21.yüzyılın başındayız. Diyanet ortaçağ zihniyetinden

daha ileriye gitmiş değil. Aleviliğin özde ve biçimde Sünniliğe aykırı olduğunu kabul ediyor, bu nedenle de Alevi inancına saygı göstermiyor. Devlet kuruluşları, Sünni din bilginleri, yazar ve tarihçileri Osmanlı ulemasından farksızlar. Onlar, Alevi inancının (Sünniliğe) aykırılığını eksiklik ve daha önemlisi "sapkınlık" olarak görmeyi sürdürüyor.

Alevi insanı geleneksel bilgi kırıntılarıyla; çoğu okumayazmasız ve birkaç nefes iki semah bilen, saz çalan Dede'lerden, gizlice korku içinde yapılan Cem'lerde Aleviliği öğrenmeye çalıştı. Aleviler hiçbir zaman ne gerçek Alevilik tarihini ne Alevilik felsefesini öğrenebildiler. Türkiye Cumhuriyeti yoksayma-yadsıma siyasetinde öylesine başarılı olmuştur ki, bugün yol düşkünü / çıkarıcı pek çok Alevi, Aleviliğin Sünnilikten bir farkı olmadığını "namaz da oruç da bizim", "gerçek müslüman biziz" gibi söylemlerle savunur olmuş; devletin yukarıda açıkladığımız siyasetinin çeşitli yönleriyle özdeşleşmiştir. Bunla, adeta salhaneye onurla giden koyunlar gibi kendi inançlarını yadsımdan geri durmaktadırlar.

Alevilik Eğitimi Önemli Bir Mücadele Odağıdır

Yukarıda devletin Aleviliğe bakışından bir ayrıntı geçtik. Türkiye Cumhuriyeti devleti, Diyanet içinden ve dışından Sünni din bilginleri ve İslam tarihçileri vb. aracılığıyla Aleviliği özgün inancından ve tarihsel devrimci, ilerici özünden koparıp Sünni reformculuğu çerçevesinde ("Halk

İslamı", "Türkmen Sünniliği" vb.) biçimlendirme girişimi içindedir. Az önce sözünü ettiğimiz kültürel ayrıntı önemli bir araçtır ve iyi kullanılmaktadır. Bazı Alevi-Bektaşî dernekleri ve vakıfları bu girişime maşa olmaktadırlar. Bunların bu tutumlarında bilinçsiz oldukları söylenemez.*

Devletin bu tutumu demokrasi-dışı, hatta faşizan bir dayatmadır. Ülke nüfusunun 1/3'ünü oluşturan bir toplumun bin yıllık inancını yok etmeye yönelik bir asimilasyon (eritme) çabasıdır. Devlet bugün Alevilere rağmen, yani Alevi insanını dışlayarak Alevilik tanımlaması yapmakta ve ona kimlik olarak kendi kafasındaki yaftayı yapıştırılmaktadır. Dünyanın hiçbir ülkesinde böylesine büyük bir inanç toplumu böylesi bir yok sayılma utancını yaşamıyor. Devletin ve işbirlikçi yol düşkünü odakların Aleviliği özünden koparma girişimlerinin önünü kesmek için her olanaktan yararlanarak demokratik mücadele vermenin zamanı çoktan gelmiş, geçmektedir. Devletin Alevi inanç kimliğini olduğu gibi kabul etmesi ve demokrasinin gereği olan tüm inançsal hak ve özgürlüklerimizi tanıması için hukuksal savaşımları aralıksız sürdürmeliyiz. Bu mücadelenin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne, Birleşmiş Milletler Adalet Komisyonu'na ve öteki yetkili uluslararası organlara ulaştırılması artık kaçınılmaz olmuştur.

* Bu girişimin son aşamasında, yani kendi istediği "Alevilik" oluşturulduğunda devlet, (her ne kadar düşük bir olasılık da olsa) ona Diyanette yer de verebilir, hatta okullarda Aleviliğin ne olduğunu "öğretebilir", dahası devlet denetiminde bir "Alevi Diyaneti" bile kurabilirler.

Alman okullarında Aleviliğin öğretilmesi, Alevilik derslerinin okutulması hakkının ortaya çıkması, bu bağlamda büyük önem taşımaktadır. Tahminlerimize göre 850-900 bin Alevi-Bektaşî inançlı topluluğun yaşadığı Almanya'da bu hakkın arzu ettiğimiz çerçevede gerçekleşmesi, Türkiye Cumhuriyeti devletinin ne büyük bir insanlık ayıbını sürdürdüğünü sergilemede bir tür mihenk taşı olacaktır.

Almanya devletinin çeşitli uygulamalarını yetersiz, kasıtlı vb. bulabilir, beğenmeyebiliriz. Ancak, çok açıktır ki, pek azı Alman vatandaşı olan bu topluluğun kimliğine saygı gösterilip, inanç ve düşüncesini özgürce ifade etmesinin, inancının eğitimini görmesinin ortamının yaratılması, Alevi toplumunun demokratik hak ve özgürlüklerinin tanınması ve geliştirilmesi açısından çok önemli bir durumdur.

Alevilik Eğitimi Nasıl Olmalıdır?

Bizce bu eğitimin Alevi toplumu içinden yetişmiş eğitimciler tarafından verilmesi en gerçekçi ve en yararlı uygulama olacaktır. Eğer Almanya eyaletlerinin bazılarında bu eğitimin "Alman eğitimciler" ya da Türkiye Cumhuriyeti devletinin kabul edeceği kimselerce (örneğin Diyanetin göndereceği Alevi uzmanlarca, vb.) verilmesi yönünde bir "öneri" gelirse, buna kararlılıkla karşı çıkılmalıdır. (Türkiye Cumhuriyeti, Alman devletine gizli ya da açık böyle bir talep götürecektir, böylece "Alevilik" adı altında kendi ılımlı ve laik Sünni reformculuğunu öğret-

mek isteyecektir.)

Bize göre genel Alevilik eğitim ve öğretimi üç temelde yapılmalıdır:

- 1) Yığın eğitimi
- 2) Bireysel (çocuk-gençlik-yetişkin) öğrenim ve eğitim
- 3) Yüksek öğrenim-eğitim.

Yığın eğitimi kitleleri muhatap alır: Alevi-Bektaşî inancı ve kutsallık anlayışının, kurumları, felsefesi, yaşam düzeninin, Aleviliğin İslam tarihindeki, Anadolu tarihindeki yerine, çeşitli adlar altındaki toplumsal devinimlerine ilişkin tüm bilgilerin, değişik inançlara sahip kitlelere taşınmasına süreklilik kazandırılarak gerçekleşir. Aleviliği anlatan tüm görsel / basılı yayınlar, bu yığın eğitiminin genel çerçevesi içine girer ve daha çok bilgilendirme, aydınlatmadır.

Ancak kitlesel eğitim asıl karakterini özelde, yani bir plan-program çerçevesinde ve belirli amaca yönelik, çağdaş eğitim-öğretim yöntemlerini kullanarak (aynı araçlarla) yapılmasında gösterir. Alevilik yığın eğitimi, Hacı Bektaş Veli Dergahı merkezli, tüm Alevi-Bektaşî kitle-demokratik kuruluşlarının anlayış birliğine (consensus) dayalı bir "Alevi-Bektaşî Yüksek Eğitim Kurulu" tarafından hazırlanacak bir eğitim-öğretim programı çevresinde, bu programın süreli yayınlar / radyo-TV / internet aracılığıyla uygulaması biçiminde gerçekleştirilir. Ancak bu ciddi programı adım adım harekete geçirebilmek için bile büyük maddi olanakların yaratılması, destekler

bulunması zorunluluktur.

Aleviliğin yüksek öğrenimi/eğitimi Alevi-Bektaşî toplumunun yine yukarıdaki anlayış çerçevesi içinde kendisinin örgütleyip kuracağı "Alevi-Bektaşî Akademisi" nde veya "Yüksek Eğitim Enstitüsü" nde ve ayrıca Alman üniversitelerinde yapılmalıdır. Adım adım geliştirilecek olan bu programın bir parçası olarak üniversitelerde ilgili fakülte ve bölümlerde "Alevilik Felsefesi, Alevilik Sosyolojisi, Alevilik Tarihi ve Alevi-Bektaşî Edebiyatı" kürsülerinin kurulup, bu derslerin okutulması hedeflenmelidir. Ayrıca Aleviliğin tasavvufî inanç özellikleri, tapınma ve kurumları İlahiyat Fakültelerinde oluşturulabilecek "Heterodoks İslam (Alevilik)" kürsülerinde okutulabilir. Ancak, Alevi toplumu Türkiye Cumhuriyeti devletin Alevi-Bektaşî kimliğini Sünnî reformculuğu içinde eritme siyasetini uygulamakta olduğunu bir an bile unutmamalı, bu öğrenim ve eğitimin denetimini kendi elinden bırakmamalıdır.

Ama asıl Aleviliğin kendine özgü inançsal, tarihsel ve kurumsal yüksek öğrenim ve eğitimi, özelde yapılacak olandır ve bu, "Hacı Bektaş Veli Eğitim Enstitüsü veya Akademisi"nde sağlanmalıdır. Aldığı eğitimi,öğrendiği inançsal bilgileri kendi toplumuna taşıyacak, onlara yol-yordamı tekrar tekrar öğretecek; talimleri görüp sorgulayacak, Cem'leri yönetecek eğitmen Dede'lerin yetiştirilmesi bu kaynakta gerçekleşecektir.

Görüldüğü gibi, Alman okullarında uygulanması gereken

eğitim-öğretim, bizim sunduğumuz çerçevede ikinci sırayı almaktadır. Yinelerseniz, bu eğitimin Alevi toplumu içinden yetişmiş eğitimci tarafından verilmesi en gerçekçi ve en yararlı uygulama olacaktır. Bu konuda Almanya'daki Türk ve Kürt Alevi kuruluşlarının ve onların üst organlarının ortaklaşa çalışmalara başlaması memnuniyet vericidir. Açıktır ki burada konu bir inanç sisteminin kuşaklardan kuşaklara iletilmesi amacıyla öğrenim/eğitim programının hazırlanmasıdır. Dolayısıyla, Alevi inançlı farklı etnik toplulukların demokratik kitle örgütlerinin temsilcileri, kendi siyasi duruşlarını öne çıkararak değil; Alevi Bektaşî inancı, düşüncesi, felsefe ve tarihi konularındaki yetkinliklerini ortaya koyarak Alevilik eğitimine yaklaşmalıdırlar. Bu çerçevede, ilk önemli girişim olarak kurulmuş ve sorumluluk almış bulunan Alevi Kuruluşları Eğitim Kurulu'na (AKEK) iletişim, araştırma soruşturma-buluşurma gibi büyük koordinasyon görevleri düşmektedir. Yoğun koordinasyon çalışmalarıyla kısa bir zaman içerisinde bir "Alman Okullarında Alevilik Eğitimi Programı Hazırlama Komisyonu" oluşturulabilir.

Herhangi bir alanda eğitim vermek, öğretimi gerçekleştirmek plan, program, müfredat işidir. Eğitim Programı hazırlamak AKEK'in işi değildir, olmamalıdır. Ancak dayandığı kuruluşların moral desteğine dayanarak yoğun çaba gösterip, Alevi kuruluşları içinde ve dışında ilişkiye geçebildikleri Alevi Dedeleri, bilim adamları, yazarları, araştırmacı ve eğitimcileri arasında ilk planda en az 6 en fazla 10 kişiden oluşturulabilecek bir hazırlama komis-

yonu bunu genel çerçevede yapabilir. Böyle bir komisyon Alevilik derslerinin müfredatını (derslerin adı, günlük, haftalık, aylık ve bir ders yılı içindeki dağılım planı) ve Alevilik ders programını (okutulacak ders konularının özeti, yani içeriği, yöntem ve amaçlarını) genel hatlarıyla belirleyip bir küçük kitap ya da genişçe broşür halinde yayınlatabilir. Bu program içinde ders kitapları da belirlenmiştir; sözgelimi "Alevilik İnancı ve İnanç Kurumları", "Heterodoks İslam (Alevilik) Tarihi" veya "İslam Tarihinde Alevilik ve Alevi Hareketleri" vb. Bu kitapların, programda belirlenen içerik, yöntem ve amaca uygun ve 150-200 sayfayı aşmayacak biçimde hazırlanması yönünde uygun süreli (5-6 aylık) yarışma(lar) açılabilir. Yarışma herkese açık olmalıdır. Yarışmaya katılan (yazarları saklı) ders kitapları bir alt komisyonda elendikten sonra "Alman Okullarında Okutulacak Alevilik Dersleri Programa Hazırlama Komisyonu" tarafından seçimine karar verilmelidir.

Bizce bu komisyonun toplanma ve çalışma yeri, diğer tüm Alevi-Bektaşî kuruluşlarının onayı ile Alevi Akademisi olabilir. Akademi Başkanı Mustafa Düzgün Zülfikar'daki (Sayı:38) söyleşisinde "...Akademi olarak, özellikle de Alevi Federasyonları ve örgütlerinin kurduğu Akademi olarak yalnız bizden sorulsun değil, Federasyonlarımızdan da sorulsun ama, Federasyonlarımız bu konuda politikalarını belirlerken, Akademinkininki bilimsel çalışma olacak, neticede yazılı çalışma olacak (Biraz karışık bir cümle, ama anlaşılıyor-İ.K.): Bu konuda sorumlu tutulması gereken yer Akademidir" diye yerinde bir saptama

yapıyor. Aynen katılıyor ve bu arada bu sorumluluk çerçevesinde yıllardır çeşitli düzeylerde yaptıkları dergi, kitap vb. yazılı bilimsel çalışmaları örneklemelerini bekliyoruz. Sözünü ettiğimiz komisyonun çalışmalarının burada gerçekleşmesi, aynı zamanda Alevi Akademisi'ne de adına yakışır bir işlerlik kazandıracak, onu gerçek işlevine yönlendirecektir. Alman okullarında Alevilik öğretimini başlatmak ve eğitici-öğreticileri bulmak bir sonraki aşamayı oluşturur. Bu ayrı bir yazının konusudur.

BEN, BİR İNSAN BEN, TÜRK ŞAİRİ NAZIM HİKMET (*)

Dinçer KAYA

"Eğer hayatta insan soyu için her şeyden daha çok çalışacağımız bir tutumu benimsemişsek belimizi bükebilecek hiçbir yük olamaz."

(Karl Marks)

"Büyük adamlar o eserleri yazmasalardı çileleri çekilmez olurdu" diye bir söz vardır. Peki ama, bu büyük insanlar o duygularından kurtulmak, yani içlerini döküp rahatlamak için mi yaratılıyorlardı o eserleri? Eğer böyle olsaydı bu kadar büyük olamazlardı. Yukarıda Kral Mars'tan yaptığımız alıntı sanıyorum bu soruya açıklık getiriyor. Onları yazmaya iten, insan soyunun geleceği için duydukları bu sorumluluk duygusudur. Tanrılardan ateşi çalış insanlara veren promete soyundan kişilerdir bunlar.

Yirminci yüzyılın bağrından çıkan iki-üç mittenden birisi olan Nazım Hikmet te bu soydan bir şairdir. Bir benzetme yaparsak, yine çağımızın efsanesi devrimcilerden Ernesto Che Guevara da bu soydan geliyordu. Eğer tıp diline söylersek "tutkulu idealist" denilen kişilerdendi bu insanlar. Che Guevara 'yı her türlü makam koltuğunu bırakıp

(*) Ben, bir insan,

Ben, Türk şairi Nazım Hikmet ben,

Tepeden tırnağa iman

Tepeden tırnağa kavga, hasret ve ümitten ibaret ben.

Bolivya dağlarında zor koşullarla devrim yapmaya zorlayan, Nazım Hikmet' i hapishanede dim dik ayakta tutan bu idealist , yurtsever ve hümanist kişilerdendir. Burada "tutkulu idealist" sözüne biraz daha açıklık getirelim:

1-2 yıl önce Che Guevara'nın Bolivya'daki devrimci faaliyetleri üzerinde belgesel bir film oynandı. Filmde kamera,Che Guevara ve arkadaşlarının 9 aylık faaliyetlerinde izledikleri yol üzerinde geziniyor. Guevara'nın silahı işlemez hale gelip yaralı olarak yakalandığında götürüldüğü küçük bir dağ köyünün ufak,bakımsız okulunda son buluyordu.

Burada aynı köyden olan okulun genç bayan öğretmeni olaya katıldığını şu sözlerle anlatıyor: "Akşam olunca okulda mahpus tutuklanan Guevara'yı annemin hazırladığı yemeği götürdüm. Yorgun gözüküyordu. Ayakları çıplaktı, yaralıydı. Sakin ve yumuşak bir sesle yemeğe teşekkür etti. Sonra dayanamayıp kendisini şu soruyu sordum:

"-Neden böyle yapıyorsun?"

-Öğretmenin bu soruya sorması durumu kavramadığını, yadırgadığını gösteriyor.

-Guevara bu soruyu söyle yanıtlıyor:

"-İdeallerim için. Bak , okulunuz ne kadar harap:

Eğitim için pek çok şey eksik burada! İşte devrim bu eksikliklerinizi giderecek, çocuklara daha bir eğitim verme olanağınız olacak."

Guevara, genç bayan öğretmene gerçekleştirmek istedikleri devrimin ne olduğunu açık sözlülükle anlatıyor. Bu öğretmenin devrim konusunda bugün daha bilinçli bir kişi

olduğunu söyleyebiliriz.

GERÇEK SANAT

Nazım Hikmet, Kemal Tahir'e mahpushaneden yazdığı mektupta ideallerini bakın nasıl anlatıyor: "Çalışmak ,Türk Halkı, sevgili memleket ve bütün namuslu insanlar için onlara layık,namuslu eserler vermek lazım. Senin doludizgin çalışman en büyük, tesellimdir. Sen,ben,biz bu memleketin saf evlatlarıyız. Onu düşünmeden onu sevmeden onun için iyi ve güzel bir şeyler yapmadan geçen her günümüz bana azap oluyor"

Nazım Hikmet'in şiire başladığı genç yaşta devrim modası "sanat sanat içindir" prensibiydi. Sanat ve edebiyatın dünyayı orijinal bir şekilde benimseme ve öğrenme yolu olduğunun bilincinde olan Nazım Hikmet için "gaye sanat değildir, gaye hayattı; sanat insan içindi." Sanat anlayışını bir mektubunda şu sözlerle açıklıyordu: "Gerçek sanat, hayatı aksettiren sanattır. Onda hayatın bütün anlaşmazlıklarına, mücadelelerine, ilhamlarına, zaferlerine, yenilgilerine, aşkına, insan karakterinin bütün tesellilerine tesadüf edilir. Gerçek sanat, hayat hakkında yanlış fikirler vermeyen sanattır.

İnsan dediğin, her şeyden önce sosyal, tarihi, konkrete bir varlıktır. Eski Yunan'da insan başkaydı, Orta çağda insan başka ve yirminci asrın insanı başkadır. Bu kadar da yetmez. Bütün tarih evrelerinde insan sosyal çevresinin, sosyal sınıfının da insanıdır.

İşte bundan dolayıdır ki, ben soyut, bütün devirler ve bütün sosyal şartlar için bir ve aynı olan insandan sözden edebiyatı, felsefeyi anlamam. Çünkü böyle bir edebiyat, böyle bir felsefe sahici, canlı pratikteki insanlardan değildir, elle tutup, gözle görülmeyen, soyut insandan söz eder. Soyut insan benim anladığım anlamda, gerçek insanın gölgesi bile değildir.

Bize gerçek insanın içini, dışını, kavgalarını, ihtiraslarını anlatan bir edebiyat lazım.

Nazım Hikmet'e göre, bugünkü gerçek sanatçı insanlığın bütün mirasına sahip çıkmalıdır.

Yakup Kadri'nin tanımı ile "Nazım Hikmet, yalnız Türk şiirinde yeni bir çığır açmış, bir edebiyat inkılâpçısı değil, hiç görmeye alışmadığımız yeni bir şair tipidir."

Gerçekten de Nazım Hikmet'ten önce Türkiye'de bilimsel madenci sanat anlayışı ve düşüncesi varolmadığı gibi, bu anlayışta bir sanat sanat yaratıcılığı doğrultusunda varolmamıştır.

Nazım Hikmet, Türkiye'de aynı zaman da, bilimsel mad-deci sanat kuranı ve estetiğinin de kurucusudur.

Çağdaş sanat ve edebiyatımızın ünlü isimlerinde, Orhan Kemal'de Yaşar Kemal'de, Kemal Tahir'de, A.Kadir'de, Aziz Nesin'de, Zülfü Livaneli'de Nazım'ın estetiğinden izler vardır.

ÇAĞIN TANIKLIĞINDA

1 Ocak 1921'de Kurtuluş savaşın katılmak için arkadaşı Vala Nurettin ile Anadolu'ya geçen,sonra Bolu'da öğretmenliğe başlayan Nazım Hikmet,tanıştığı spartekist Sadık Ahi'den sosyalizm konusunda ilk bilgileri edinir. Bir süre sonra da arkadaşı Vala Nurettin ile birlikte,öğrenimlerini ilerletmek ve olup bitenleri yakından görmek için Rusya'ya giderler. Moskova'da Şevket Süreyya (Aydemir)ile tanışır ve Kutu Üniversitesi'ne yazılırlar. Nazım Hikmet hece ölçüsünü bırakıp,ilk kez serbest nazımla ve dizeleri kırarak yeni biçimli "Açların Gözbebekleri" şiirini burada yazar. Devrimci Rus şiirini inceler. Daima hayran olduğu Meyerholt gibi tiyatro adamlarıyla tanışır.

Bilindiği gibi, o yıllar Rusya'sı bir devrim çalkantısı içindedir. İnsanlık tarihinde ilk içtimai inkılâp-sosyal devrim-Lenin eliyle meydana getirilmiş ve dünyayı sarsan on gün başlamıştır. Ekim Devrimi'ne kadar tarihteki bütün ihtilaller siyasidir. Bu olay bir müstebitin diğer bir müstebiti devirmesi olayı değildi. İlk defa işçiler,yoksul köylüler geleceklerine karar vermek için iktidarı ele geçirmişti.

Emperyalistlerin gururunu kıran ilk kurtuluş savaşı olan Anadolu ihtilali ve tarihteki ilk sosyalist devrime tanık olan Nazım Hikmet'in çağın büyük olaylarından etkilenmemesi mümkün değildi.

Nazım Hikmet'in şiire başladığı gençlik yıllarında, Kurtuluş Savaşı'ndan yeni çıkan genç Türkiye Cumhuriyeti'nde sanayi yok denecek kadar azdı. Tarım ilkel usullerle yapılıyordu. Köylü yoksuldu. İşçi sınıfının sosyal güvencesi yoktu. Yeni cumhuriyet bir taraftan devletçilikle, bir taraftan da devlet eliyle milli burjuva yaratarak batı usulü, kapitalist yoldan kalkınma denemesine girişmişti. -Bu arada söyleyelim, milli burjuva bugüne kadar yaratılamamış, ortaya işbirlikçi-komprador-faizci bir sınıf çıkmıştır.

Genç şair Nazım Hikmet'in kitleler üzerinde söz yoluyla etki bırakma kudreti bu egemen güçleri tedirgin etti. Bunlar Nazım Hikmet'in işçiden, emekçiiden yana olan tavrını kabul edemezdi.

Bunun üzerine, Zekeriye Sertel'in anlattığı gibi, "... Gerek edebiyat gerek ideoloji alanlarında önder sayılan kişiler, hemen Nazım'a karşı saldırıya geçtiler. Nazım'ın bir komünist olduğunu, gençlik ve memleket için zararlı fikirleri aştığını iddia ettiler. Onun proleter şair olmasıyla alay ettiler. Onu bir yandan hükümete jurnal ettiler, bir yandan da halkın gözünden düşürmeye çalıştılar. O günlerin ünlü lirik şairi Ahmet Haşim, Nazım için şu tekerlemeyi yayıyordu:

"Nazım öyle bir tehlikedir ki, kendisinden kurtulmak için onu asmak gerek, fakat o kadar kuvvetli şairdir ki, sonra da önünde diz çöküp ağlamak gerek..."

(Zekeriye Sertel "hatırladıklarım", s.160)

MESUT GÜNLER

Nazım Hikmet'in ilk şiir kitabı "Güneşi İçenlerin Türküsü",eski yazı ile 1928 yılında Bakü'de basıldı. Şairin 1922 ile 1928 yılları arasında yazdığı şiirlerin seçmelerinden oluşmuştu.

Nazım'ın şiirleri şimdiye kadar alışılmış olan romantik-mistik şiirlerin tamı zıddıydı. Edebiyatımıza yepyeni bir öz ve biçim getiriliyordu. Nazım,diyalektik materyalist felsefeyi bir tarih görüşü olarak kullanmakta gösterdiği ustalıklarla yalnız eski Türk şair ve yazarlarından değil,çağında yaşayan birçok yazar ve şairden de ayrıldı. Nazım, yalnız ülkesini değil, dünya ölçüsünde ezilen insanların savunucusu oldu. Onu uluslar arası bir şair yapan insanlığa karşı sevgi ile ezilenlerin kurtuluşu için duyduğu coşku ve beslediği fikirlerdi. Nazım Türk edebiyatına yepyeni bir ses olarak girmişti. 1928 yıllarının sonlarında Nazım Hikmet, o yılların dergi ve gazeteleri içinde ilerici-demokrat bir konumda olan"resimli ay" da çalışmaya başladı. M.Zekeriye Sertel ve Sabiha Sertel'in çıkardığı sanat-siyaset-magazin dergisinde Türkiye'nin öncü şair ve yazarlarının en önemli eserleri, yabancı ülkelerin ilerici yazarlarından çeviriler yayımlanıyordu. Nazım'ında "resimli ay"a katılmasıyla dergi Türkiye'nin bütün ilerici yazarlarını birleştiren bir merkez olmuştu.

"Resimli Ay" dönemi Zekeriya Sertel'in de belirttiği gibi Nazım Hikmetin en yaratıcı, en savaşçı dönemidir. Yıllar sonra, 1960 senesinde Viyana'da Sabiha Sertel'le buluş

tukları zaman geçmiş günleri anımsayan Nazım. "Gençliğimim en heyecanlı günlerini, Resimli Ay 'da yaşadım. Onlar, ne mesut günlerdi" diyecektir.

1929-1932 yılları Nazım Hikmet'in yenilikçi başlıca kitaplarını yayımladığı dönemdir. "835 Satır", Jokon ile Siya-u", "Varan 3", "1 1 1", "Sesini Kaybeden şehir", "Gece Gelen Telgraf", "Benerci Kendini Niçin Öldürdü?".... Bunlardan ilk dört kitap yargılanarak aklanır. "Nazım Hikmet'in Şiiri" adlı incelemesinde Afşar Timuçin onun şiirlerine yansıyan gelişim çizgisinin özetle şu dönemlerde göstermektedir:

1.1916-1920 ilk şiirlerini hece ile yazar. Ölüm, düş, sevgi, özlem, yücelik gibi temelleri işler.

2.1922-1925 tarihleri arasında Rusya'daki öğrenimini, onun görüşlerini,dolayısıyla şiirini büyük ölçüde etkiler; hecenin tek sesli kalıplarını kırarak şiirini dizelerle değil,sözcüklerle yazmaya başlar ve Marks'çı dünya görüşünün sanat anlayışını benimser.

3.1925-1938 döneminde, Nazım Hikmet'in sanatında düşünsel yatkınlık kurulur. Bundan böyle bütün şiirlerinde de gerçekçi felsefenin en yetkin anlatımı olan Marks'çı düşüncüyü izleyecektir. Henüz evrensel üne kavuşmadığı bu dönemde evrensen genişlikte bir sanat yaratacak,şiirine yergi ögesini de katacaktır.

4.1938-1950 döneminde,sık sık karşımıza çıkan acı

gölümseyiş,inancını sonuna kadar götürebilmenin güçlüklerini ve güzelliğini duyurur....

Bu dönemin şiirlerinde özlem,özellikle yurt özlemi ağır basar.

Nazım Hikmet tiyatro çalışmalarına da devam eder, Darülbeydi'de "Kafatası" ve "Bir Ölü Evi" adlı eserleri sahneye konur. Bu arada belirtelim, Nazım Hikmet'in eserleri ve kişiliği üzerine yeterli araştırma-inceleme yaptığımız söylenemez. Akademik çevreler ise, suskunluklarını bugünde korumaktadır.

HAPİSLİK

1932 yılındaki toplu tutuklama sonucu dört yıla hüküm giyer.

Cumhuriyetin Onuncu Yılı dolayısıyla yine aftan yararlanan Nazım Hikmet, bu kez Akşam ve Tan gazetelerinde Orhan Selim imzasıyla fıkralar yazar;yazınsal etkinliklerini sürdürür; ama Resimli Ay'daki özgür ortamı bulamaz. Daha sonra sinema rejisörü olarak çalışmaya başlar.

1938 yılında Harp Okulu'nda, bir arama sonucu, Nazım Hikmet'in şiir kitapları bulunur. Egemen güçler bir gözdağı vermek isterler, öğrencilerle ilişki kurduğu, orduyu kıskırttığı gerekçesiyle 28 yıl 4 ay hapis cezasına çarptırılır. İstanbul, Çankırı, Bursa cezaevlerinde uzun süre hapis kalır. Hapishane, Nazım için,halkın içinde yaşı

masına,onun dert ve sorunlarını öğrenmesine hizmet eden bir okul olmuştur. Hapiste Anadolu insanlarını, sanata hevesli gençleri tanır.

1948 yılında Nazım Hikmet'in bağışlanması için bir kampanya açılır; yurt içinde ve dışında etkili olan bu istek, Uluslararası Hukukçular Örgütünü'nün de inceleme istemesi üzerine, Nazım Hikmet, hapishaneden hastaneye alınır. 1950 yılında Demokrat Partinin seçimleri kazanmasından ve kendisinin açlık grevine girişmesinden çok sonra genel afı özgürlüğüne kavuşur.

Nazım Hikmet özgürdür ama,izlenmektedir de. Senaryolar yazarak geçimini sağlamaktadır. Bu arada Piraye Hanımdan ayrılıp, Münevver Andaç'la evlenir, oğlu Mehmet dünyaya gelir. Daha önce çürüğe çıkarıldığı,elli yaşında ve hasta olduğu halde askere çağrılır. Sebahattin Ali'nin öldürülüşünü unutmayan Nazım Hikmet, yeniden yurt dışına çıkar. Önce Romanya'ya, sonra Rusya'ya gider. 3 Haziran 1963'te ölümüne kadar geçen sürede yurdunun ve dünyanın çeşitli sorunlarıyla ilgili birçok şiiri yazar; özlemini dile getirir. Birçok ülkelere geziler yapar. Dünya Barış Konseyi'ne üye seçilir.... Türkçe'den başka dille yazmayan Nazım Hikmet'in eserleri dünyanın hemen hemen bütün dillerine çevrilmiştir.

Nazım Hikmet'in önemini şu sözler çok güzel anlatıyor: "bir devrin düşüncesini toptan üstlenmiş ve sonuna kadar götürmek cesaretini göstermiştir."

GELDİK

Hepimiz bir yerlerdeydik
Başka bir yere geldik
Değişen dünyanın sürecinde
Karanlık bir sudan geldik

Ne gül eski güldür şimdi
Ne beygir eski beygir
Kırmadan, incitmeden
Maymundan insana geldik

Bakmayın siz bu bencil
Bu hayvansal kavgaya
Değişen dünyanın içinde
İnsana biz yeni geldik.

Ruhi SU

Silahsız İnsanlar

Beş kıtanın içinden başladı sefer
gidildi kuzeye doğru gidildi
ormanlar,kayalar,göller,denizler
şehrine varıldı. Şehir yeşildi.

Bu gelenler silahsız adamlardı
her birisi yüreğini çıkardı
her yürekte güzel bir şeyler vardı
hayata sevdalar ilan edildi.

Geceler beyazdı,gündüzler serin
sözleri dövdüler dan dan da din din
örsünde sıcacık yüreklerinin
ölüm bu sözlerden güçlü değildi.

Son olarak,büyük eleştirmen Belinski'nin şu sözlerini
anımsatalım: "ilham perisi tavan arası ve mahzen sakin-
lerini seven ve göz kamaştırıcı saraylarda yaşayanlara,
bunlarda insandır,bunlar da sizin kardeşinizdir, diyen genç
şaire şeref ve zafer diyecektir."

NABİ YAĞCI İLE SOHBET ÜZERİNE (6 KASIM 2000 RADİKAL)

R.YÜRÜKOĞLU

Radikal gazetesinde, 6 Kasım'da, Nabi Yağcı ile bir sohbet yayınlandı. Bu sohbet, çok yanıyla düşündürücüdür. Ben de, bu sohbetle ilgili düşüncelerimi çok kısa olarak yazmak istiyorum. Sohbet'in en ilginç yanı, doğruların yanlışlara "incir yaprağı" yapılmış olmasıdır. Nelerdir bu doğrular? Sırasıyla ele alalım.

1.Devletçilik konusu. Nabi Yağcı, kapitalizm altında, "toplanan vergileri çalışanlar değil de egemen sınıf kontrol ediyorsa, o zaman devletçi ekonominin büyümesi niye işçinin lehine olsun ki" diyor. (Bu arada, "Avrupa solunda ise artık devletçiliği savunan yok" diyerek, okuyucuyu yanlış bilgilendiriyor. "Sol"dan asıl olarak komünistleri anlıyorsak, ne yazık ki hala çoğunluğu ekonomide devletçiliği savunmaktadır.)

2.Türkiye solunda, anti-emperyalizm adına ulusçuluk yapılmasının yaygın olduğu.

3.Globalleşmenin nesnel bir süreç olduğu, iyi ya da kötü diye yaklaşılmaması gerektiği ve bunun kapitalizmin bir gelişme süreci olduğu.

4."Ulus-devlet"in günümüzde yok oluş sürecine girdiği.

5.Çok partili sistemi kabul. "Sovyet deneyiyle görüldü ki,

tek bir sınıfla demokrasiyi açıklamak yanlışır. Demokrasi ancak bütün diğer sınıfları kapsayabiliyorsa demokrasidir. O da ister istemez, tek parti sistemini değil, çoğulcu politik sistemi gerektirir." (Söylenen bizce de doğrudur ama ciddi bir eksiklik taşımaktadır. Demokrasiyi sınıfların varlığıyla bağlamaktadır. Marks ve Engels'in pek çok yazısından anlaşılabacağı gibi, ilk kuruluş evresi dışında, sosyalizmde sınıflar yoktur. Burjuvazi de, köylü ya da küçük bağımsız üretici de ortadan kalkmış, toplum tek bir işçilikten çıkmaya başlayan işçi sınıfından oluşmuştur. Bu durumda, Yağcı'ya göre, çok partili demokrasiye gerek olmayacaktır. Oysa, o koca sınıfın içinde çok çeşitli katmanlar vardır ve bu katmanların kendi özgül istemlerini bağımsız bir biçimde siyasal sahneye taşımaları gereği vardır. Sonra, aynı sınıf ya da katman içinde de farklı siyasal çizgiler her zaman var olacaktır ve bu farklılıkların da siyasal sahneye taşınma gereği vardır. Sonra, herkes amaçta anlaşsa bile, o amaca daha iyi gideceği düşünülen değişik yol önerileri de her zaman olacaktır.)

Şimdi, bir de bu doğrulardan kalkarak vardığı sonuçlara bakalım.

1.Emperyalizm bitti, globalizm geldi. Şöyle diyor Yağcı: "Lenin'in tariflediği emperyalizm çağı bitti. Yeni bir çağa girildi. Kapitalizm, Lenin'in 'emperyalizm' diye tarif ettiği aşamadan, bugün 'globalizm' denilen farklı bir aşamaya geçti."

2.Dolayısıyla, Leninizm bitti: "Artık Leninizm bitti. Yani

Lenin'in tariflediği emperyalizm çağı bitti." Buradan şunu anlıyoruz ki, Leninizm, emperyalizm çağının bir "öğretisi" idi ve emperyalizm bitince o da işsiz kaldı.

3. Artık devrimlere gerek yok. " Üretici güçler en fazla şimdi, tam da Marks'ın dediği gibi inanılmaz bir şekilde sosyalleşti. Zenginlikler o kadar arttı ki, bunun adil paylaşım bir proletarya devrimini gerektirmeyen, her adaletli insanın savunacağı bir gündelik mesele haline geldi." (abç.) Ama kapitalizm olduğu yerde duruyor ve zenginlikler adaletli bir biçimde dağıtılamıyor; demek ki, toplumlarda adaletli insanlar çok azınlıkta!!

4. Kapitalizm geliştikçe, toplum giderek daha heterojenleşiyor. Okuyalım: "Bu değişen dünyada bir defa toplum kavramının içi değişti. Bir tarafta burjuvazisi, diğer tarafta işçi ve köylüsüyle, sanayi toplumunun çünkü 'homojen toplumu' yok artık. Heterojen bir toplum var bugünkü dünyada." Tüm bu söylenenler kaba bir tahrifatır. Bir kez, endüstri toplumunda köylü yoktur, eriyip gitmiştir. Tarihin gösterdiği şudur ki, köylü, endüstrileşmenin ön aşamalarında, o da giderek güçten düşerek, varlığını sürdürmüştür. İkincisi ve daha önemlisi, burjuvazi, işçi ve köylünün var olduğu bir toplum daha "homojen!" oluyor da, toplumun büyük çoğunluğunun işçileştiği ya da işçileşmekte olduğu, köylü sınıfının ortadan kalktığı bir toplum daha "heterojen!" oluyor. Yağcı, sınıflarla meslekleri birbirine karıştırmış. Bugün olan, teknolojik gelişmelere bağlı olarak çok sayıda yeni mesleklerin doğması ve bunun da özellikle toplumun iki teme sınıfının

katmanlarını çoğaltmasıdır. Dünya toplumu, bugün, heterojenleşmiyor, homojenleşiyor.

5. Artık işçi sınıfı değişimin öncüsü değildir. "Heterojen bir toplum var bugünkü dünyada. Bu yüzden de bu tür bir homojen bakış bugünkü toplumu anlamaya, değiştirici güçleri görmeye imkan vermez. Çünkü değişimin veya 'devrimin öznesi' değişti. Emekçi ya da işçi sınıfı demek mümkün değil artık. Ekonomik süreçler değişti. Sermaye gayri şahsi hale geldi." Devrime gerek yok dedikten sonra "devrimin öznesi"n den söz etmek bir dil sürçmesi olsa gerek. Sonra, sermayenin "gayri şahsileşmesi" ya da daha doğru bir tanımla, sermayenin tabanının genişlemesiyle, devrimin öznesinin ya da öncüsünün değişmesi arasında hiçbir nedensellik bağı yoktur. Ekonomik süreçler değişmedi, sermayenin tabanının genişlemesi kapitalizmin başından bugüne işleyen bir süreçtir, kapitalizmin ekonomik süreçleri kendi mecrasında ilerliyor. Böyle olmasaydı, Marks'da, günündeki ekonomik süreçlere bakarak bugün olacakları son derece net bir biçimde ortaya koyamazdı.

6. Proletarya diktatörlüğü kavramı talihsizdir. "Geleneksel sol bana kızacak ama proletarya diktatörlüğü tanımını ben talihsiz buluyorum."

7. Artık komünistlerin görevi adil bölüşümü sağlamaktır. "(Soru) Kapitalizmin, gelişimin öncülüğünü yaptığı bir dünyada Marksistlerin üstlenebileceği bir görev var mı? (Yanıt) Var tabii. Bu gelişmenin sonuçlarının adil ve eşit

bir dağılımını sağlamak."

8. Yağcı hiçbir konuya sınıfsal açıdan bakmıyor. Şöyle bir soru soruluyor: "Daha özgür ve daha zengin bir Türkiye oluşturup, dünyayla bütünleşebilmek için Türkiye'de hangi kesimler işbirliği yapabilir?"

Yanıt da şöyle: "Ekonomik ve siyasi olarak devletten beslenmeyenler, sırtını devlete dayamayanlar bu konuda bir işbirliği yapabilir."

Yağcı'nın "incir yaprağı" yaptığı doğruların bazılarını 10-15 yıldır, bazılarını 5-6 yıldır İşçinin Sesi yazmaktadır. Bunu, böbürlenmek için söylemiyorum. Şunun için söylüyorum: O doğrulara kendi bilimsel çalışmalarıyla ulaşanlar, Yağcı'nın bu "yanlış"larına varamazlar. Çünkü o doğrular, bu yanlışlara çıkmazlar. Demek ki, bu doğrular, Yağcı'nın kendi düşünce sistemi içinde çalışarak ulaştığı doğrular değildir. Burjuva propagandasının temel bir kuralı vardır: "Önce doğrulardan başlayacaksın." Yalanlarını da o doğruların üzerine oturtacaksın. İşte, Yağcı'nın yaptığı budur ve bu "yanlış"larıyla Yağcı'ya komünist demek kolay olmasa gerektir. Bir soru: Uzun bir sessizlikten sonra Yağcı şimdi neden böyle safları parçalayıcı "tezler"le çıkıyor? Bugün Türkiye'de burjuvaziye karşı gerçek muhalefet yürütebilecek tek kadro, nedense kapalı tutulan TKP'nin kadrosudur. Bu kadro, çok geniş bir kadrodur. Bu kadro, devrimci solun en deneyimli öğelerini, ülkenin en değerli aydınlarını, sınıfın en bilinçli kesimini içeren bir kadrodur. Ve bu kadro, bugün, çeşitli kesimleri arasına, birazı kendi hatalarımızdan,

birazı yaşamın gerçeklerinden, ama hatırı sayılır bölümü de kasıtlı sokulan bölünmeleri aşmak üzere, TKP'yi yeniden yükseltmek üzere ayakta dır.

Söz konusu sürecin kolay ve çabuk bir süreç olmayacağı bellidir. Hayalkırıklıkları, git-geller yaşanacaktır. Ancak, "TKP'mi istiyorum" duygusu çok yaygındır ve nesnel temellere dayalıdır.

İşte, sorunun yanıtı da buradadır. Yağcı'nın yeni buluşlarının amacı, bu büyük kalkışın önünü kesmek ve onu sosyal-demokrat bir kanala akıtmaktır. "TKP'nin son genel sekreteri" ünvanı, onurlu ve önemli bir ünvandır. Saygıyı gerektirir. Ancak, yaşanan son 20 yıllık süreci yakından izleyenler için Yağcı'nın ünvanı bu olamaz. O, Sovyet parti-devlet bürokratik elitinin burjuvaziye dönüşmesi sürecinde, TKP'yi likide etmesi için seçilmiş kişidir. Onun gerçek ünvanı, "TKP'yi kapatan ve kapalı tutan kişi"dir. Yağcı ile son konuşmamızı hatırlıyorum. Öncesinden başlayayım. Yakup Demir Yoldaş, tanıdığım en bilgili komünist, en kültürlü ve hoşgörülü insandır. Ve Emperyalizmin Zayıf Halkası Türkiye kitabının temel mantığına beni yönelten o değerli insandır.

Bilen Yoldaş'ı anlatmaya gerek yok. Çoğumuz yakından tanıyoruz. Deli dolu bir devrimci coşku. Büyük bir deneyim. Korkunç bir pratik zeka. Ama ne yazık ki, SBKP ne noktaya gelirse gelsin, ona el kaldırmamaya koşullanmış imanlı bir terbiye. Ve EZHT kitabının tüm önemli fikirlerine, onunla birlikte tartışarak varılmıştır. Geliyoruz beni

MK'dan çıkarttıkları tarihe. Tam anımsayamıyorum, 1978 olmalı. Doğu Berlin'e yakın ama içerlerde bir yerdeyiz. Politbüro toplantı halinde. Ben de kahve içerek zaman öldürüyorum. Yağcı, yeni politbüro üyesi. Yakından tanımıyorum. İstanbul'dan. Partizan'dan görmüşlüğümlerim var. Harun Karadeniz, onun hakkında hiç iyi konuşmamıştı. Ama önemli değil, yanılabilir. Önemli olan, MK'nin, gereksiz emigrasyon yaşayanlarla ya da Bulgar görevlileriyle değil, ülkeden komünistlerle dolması. Kapı açıldı, Yağcı çıktı. Doğru soğuk büfeye yöneldi, tabağını doldurdu, çevresine bakındı; salonda bir tek ben varım, mecbur geldi yanıma oturdu. Biraz yedi, ardından konuşmaya başladı. "Yoldaş, kitabında İngiliz İşçi Partisi'ne burjuva partisi diyorsun." "Evet, İngiliz işçi sınıfının burjuva partisidir. Bu tanımları daha 1918-20'lerde Lenin yapıyor. Bugün daha da doğrudur." "Yok, öyle değil" diyor, "günümüzde teoriyi yaratan ve yazan SBKP'dir ve o, İngiliz İşçi Partisi'ne burjuva partisi demiyor." Çırpınıyorum. anlatmaya, "yoldaş, Lenin yanlış değil, İşçi Partisi sosyalizmi amaçlamıyor, İngiliz emperyalizminin çıkarlarını savunuyor." Dinlemiyor bile, "Lenin ne demişse demiş, bugünün teorisini yazan SBKP'dir, o ne derse doğrudur."

Marksizm, Marks ve Engels'in ürünleriyle yapılanmış, bazı alanlarda Lenin'in katkılarıyla zenginleşmiş ve ilerlemiş bir hazinedir. Bu büyük zenginliğin ve Lenin'in dahiyane pratik sezilerinin yardımıyla Sovyet devrimi gerçekleşti. Hepimiz derin bir Sovyet sevgisiyle biçimlendik. Ama, uyduruk birtakım laflarla, "Lenin'i boşver,

SBKP'ye bak" dendiğinde iş orada bitiyor, ya da sorun orada başlıyor. Ve Yağcı da o noktada tüm çıplaklığıyla yakalanıyor.

Dün ona, bugün buna!

açık, çünkü sevmemişim, neyi, elbette okumayı. Yani yeterince, beynimi ve kişiliğimi beslemek, bilinçlendirip ayağı kaldırmak önce benim elimde. Yozlaşmış ve daha da yozlaştırılmaya çalışılan düşünce biçimlerimizi, biçimlendirmekse; önce okumak demişiz.

Yaklaşık dört aydır bir dershanede çalışıyorum ve ortalama beş yüz kadar öğrenci arkadaşım la haftanın altı günü beraberim ancak, bugüne kadar henüz elimde, okumak için kitap taşıyanıyla karşılaşmadım. Büyük bir bölümünün emekçi ailelerden geldiğini bildiğim genç arkadaşlarıma ne aileler nede bulundukları çevre bu sevgiyi kazandıraramamış. Doğrusu benim gelecekle ilgili en büyük kaygım bu çünkü anahtar burada gizli. İçi boş ve kuru bir ağaç yanmaya en müsait olanıysa doldurmak gerekir ki kalıcı olsun. Tabii balta yemediği sürece.

Bu önemli ihmalde biz yetişkinlerin payı bence çok büyük. Zira söylemlerdense görecelik çok daha etkili ve başarılı sonuçlarla tanıştırır bizi. Yarınlarımızın yetişkinleri yukarıdaki ağaca benzememeli ve bizler bunun sorumluları olmalıyız.

Not: Bugünlerde,iki yıl gecikmelide olsa İranlı bir muhalif yazar Dr. Rıza Gaffari'nin Alev Yayınlarından çıkan Ağlayan Laleler adlı kitabını okuyorum. Dikkatini çekmeyenlerin mutlaka dikkatine.

Grip

Dr.Kerem KARACA

Offf, başım sanki çatlayacakmış gibi ağrıyor. Boğazımdaki, sanki bir avuç tüy yutmuşçasına, beni çıldırtan kaşıntı hissi, burnumun arkasından başlayıp gözlerime, oradan da beynime yürüyen binlerce tonluk baskıyla birleşince bunun grip olduğunda karar kılıyorum. Her şey bir yana, dakika başı yükselen ateşim zaten ayakta duracak mecal bırakmadı ki. En iyisi bir grip ilacına başlamak...

Elimi grip ilacına uzattığım anda başıma çakılıp kalan ağrının gripten mi, son günlerde yoğunlaşan tartışmaların akıl almazlığından mı, yoksa ilaçların tartışmaya konu olan yan etkilerinin yarattığı korkudan mı olduğuna bir türlü aklım ermiyor. Sahi bu tartışma nedir? Nereden çıkmıştır? Birlikte bir fikir yürütelim mi, ne dersiniz? Ama izin vererseniz, önce ben bir grip ilacı alayım da...

Önce kısa bir bilgi alışverişinde bulunalım. Kamuoyunu günlerdir meşgul eden bu ilaçlar (yani antigribal'ler) tıp biliminde semptomatik ilaçlar olarak bilinen ilaçların bir grubudur. Yani öz olarak, soğuk algınlığı, nezle, grip adı verilen mevsimsel hastalığın, rahatsız edici bulgularını kısa sürede gidermeye yarayan ilaçlardır. Baş ağrısı, burun tıkanıklığı, öksürük, boğazda kaşıntı hissi bu ilaçların etki alanlarına giren yakınmaların başlıcalarını oluşturur.

Ancak bu yakınmaların giderilmesini sağlamasına karşın bu ilaçlar asıl sağaltıcı (tedavi edici) ilaçlar değildir. Rahatsızlığın kaynağının kurutulması sırasında, yani iyileşme sürecinde hastanın yaşam kalitesinin korunmasını, dolayısıyla kendini daha iyi duyumsamasını sağlayan ilaçlardır. Önemleri de buradan gelir zaten. Ancak kesinlikle olmazsa olmaz denebilecek yaşamsal gereklilikte olan ilaçlar değildirler.

Peki öyleyse neden bu kadar tartışma konusu olmuşlardır? Bu yanıtı vermeden önce tartışmayı başlatan olayı da birlikte hatırlayalım derseniz.

Yale Üniversitesi Tıp Fakültesi'nce yürütülen Hemorrhagic Stroke Project (HSP) (1) adlı çalışmanın sonuçları 11 Mayıs 2000 tarihinde ABD İlaç ve Gıda İdaresi (FDA) tarafından alınmıştır. Normal koşullar altında FDA tarafından 2001 yılında sonuçları açıklanacak olan çalışma, kış mevsiminin yaklaşması ve soğuk algınlığında kullanılan bazı ilaçların bu maddeyi içermeleri nedeniyle varolan risk göz önünde bulundurularak Kasım başında tüm dünya tıp çevrelerine duyurulmuştur. (2)

Yale Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde Aralık 94-Temmuz 99 tarihleri arasında beyin kanamasına bağlı felç ilişkisini inceleyen bu çalışmada 702 hasta gözden geçirildi. Çalışma yöntemsel olarak adlandırılması gerekirse etnolojiye (kökene) yönelik ve retrospektif (geçmişe dönük) bir çalışmadır. Yani beyin kanaması ve felç ile soğuk algınlığı ilaçları arasında bir nedensel bağ araştıran, bunu da

geçmişe yönelik felç olgularını anketleme yöntemiyle tarayan bir çalışmadır. 1979'dan bu yana bu konuyla ilgili çalışmalar yapılmasına karşın anlamlı sonuçlar elde edilememiştir. Ancak bu çalışmada beyin kanaması ve buna bağlı felcin bu ilaçlarla ilgisi konusunda çok düşük bir oranda da olsa ciddi ilişkiye rastlanmıştır. Özetle bu çalışmaya göre Fenilpropanolamin (PPA)adlı maddeyi içeren soğuk algınlığı ilaçlarını kullanan 18-49 yaş arası kadınların beyin kanaması riskiyle karşı karşıya oldukları saptanmış. Kadınlara göre daha düşük bir risk içermekle birlikte erkekler de risk altındadır. Sonuç böyle olunca FDA, bu ilaçların klinik yararlanımlarıyla, doğurabilecekleri riski karşılaştırmış ve bu uyarıyı yapmayı gerekli görmüştür. Bütün dünyada ilaç ruhsatlandırması anlamında ciddi bir otorite olarak kabul edilen FDA'nın, en kısa zamanda, olasılıkla yeni yıldan itibaren uyarıyı yaptırma dönüştürüp ilaçların piyasadan çekilmesini sağlama olasılığı çok yüksektir.

Ancak bu kadar gürültü an kopmasının da, FDA'nın birden adım atamamasının da nedeni başkadır. PPA içeren ilaçlar soğuk algınlığından başka, ABD'de aynı zamanda yüksek doz PPA içeriğiyle zayıflama ilacı olarak da kullanılmaktadırlar. Daha da ötesi bu ilaçlar dünyanın hemen her bölgesinde OTC (over the counter) yani tezgah üstü, reçetesiz olarak satılmaktadırlar. Türkiye'de henüz o boyutlara varmasa da, örneğin ABD'de parasını ödeyebilecek herkes marketlerden bile bu ilaçları alabilmektedir. Bu nedenden ötürü uluslararası araştırma kuruluşu IMS'nin "Sağlık İnceleme 2000" (3) adlı raporuna göre

tüm dünya üzerinde OTC sınıfı ilaçların satışları 1999 yılında %1 oranında artarak 40.8 milyar dolara ulaştı. Bu alanda da toplam 6.5 milyar dolarla soğuk algınlığı ilaçları en çok satan ilaç grubu unvanını almış. En fazla OTC grubu ilaç tüketimi de ABD'de gerçekleşmiş. Şimdi FDA'nın çekimser tutumu anlaşılıyor mu?

Bizde bu işler tam da bizim usullere göre yürüyordu geçmişten beri. Ama yurdumun insanı seçimler vesilesiyle bize öyle bir evlere şenlik Sağlık Bakanı nasip etti ki, artık hiçbir şey eskisi gibi olmuyor(!). Dünya çapında bu tartışma büyürken, sayın bakanımız çıktı ve her gün ortaya attığı yeni bir fikir (!) ile sinirlerimizi fazlasıyla yıpratarak, bu ilaçlar olmadan da beyin kanaması geçirE-bileceğimizi kanıtlamaya çalıştı neredeyse.

Kendi başına Türkiye'nin gelmiş geçmiş en büyük dezenformasyon merkezi olma unvanını kimseye kaptırmayacak görünen Sağlık Bakanı'nın açıklamalarından yararlanarak tartışmanın bizdeki yansımalarını irdelemek sanırım hem daha keyifli, hem de daha canlı olacak.

Sağlık Bakanı Osman Durmuş, beyin kanamasına yol açtığı söylenen ilaçları bizzat araştıracaklarını belirterek, "Yeni, pahalı ve eczanelere daha fazla kar getiren bir ürünü piyasaya sürmek için bu tür şeyler yapılabiliyor" dedi.

Söz konusu ilaçlarla ilgili sadece bir (buraya dikkat-KK) laboratuarda bu tetkikin yapıldığını kaydeden Durmuş,

şunları söyledi: "Bunu biz de inceleyeceğiz. Yeni, pahalı ve eczanelere daha fazla kar getiren bir ürünü piyasaya sürmek için bu sektör, bu tür şeyleri yapıyor. Biz incelemeden, biri oradan bir şey söyledi diye, hurra koşacak bir ülke değiliz. Biz devletiz. İlim adamlarımız, laboratuvarlarımız var. Beyinde kanama yaptığı söylenen bu ilaçları, kendimiz bizzat araştırırız. Bu ilaçları ben 30 yıldır kullanıyorum, 30 ay daha kullanırsam bir mahsuru yok." (4) "Amerikalıların araştırma diye sundukları şey, beş yıllık bir anket. Durdu durdu da bu anket bugün mü piyasaya çıktı? Ayrıca bu anket hiç güvenilir değil. Çünkü yüz yüze görüşülerek yapılmış. Acaba kadınlara o görüşme sırasında, âdet döneminde olup olmadıkları sorulmuş mu? Sorulmamış tabii. İşin aslı, bu ankette, ilmi metodoloji kullanılmamış. (5)

15 yılda zorla uzman olup, neredeyse bir o kadar da doçentlik için bekleyen müthiş ötesi bakanımız kendine has bilimsel birikimiyle Yale Üniversitesi'nde yapılan çalışmanın bir laboratuvar çalışması olduğunu sanıyor. Ve aynısını bizim de yapabileceğimizi ekleyip, çalışmayı başlattığını ekleyiveriyor. "Bu bir politikacı palavrasıdır" diyeceğimiz geliyor ama öyle de değil, bu düpedüz yalan. Üstelik de cahilce söylenivermiş bir yalan. Yukarıda belirttiğimiz şeyi bir daha ekleyelim. Bu çalışma geçmişe yönelik sorgulamaya dayanan bir bilimsel çalışmadır. Yoksa alıp laboratuvar ortamında 3 gram şundan, 5 gram bundan diye yapılabilecek bir kimyasal tepkime incelemesi değildir. Bu kadar ciddi bir risk söz konusu olduğunda sonuç alınması beklenebilecek bir çalışma hiç değildir.

Bakanın güvence olarak ilaçları kendisinin de kullanmasını göstermesi ise tam da bizim ülkemize özgü trajikomik bir durumdan başka bir şey değildir. Çernobil felaketinden sonra kendisinin de aynı çayları içtiğini söyleyen bakan ne derece güvenilirse, bu da o kadar güvenilirdir. Onun güvenilirliğiye son 10 yıldır Karadeniz bölgesindeki ve Ankara'daki hastanelere başvuran kanser olgularının ne kadar arttığı göz önünde tutulduğunda daha bir acı şekilde ortaya çıkmıştır. Körpecik bebeler, gencecik kadınlar felaketin ardından daha da artan bir şekilde çeşitli kanser türlerinden kırılmaktadırlar.

Güvence konusunda daha eğlenceli bir ayrıntıyı vurgulayalım: bu ilaçların risk içerebilmesi için en azından 50 yaşın altında olmak, kadın olmak ve bir beyne sahip olmak gerekiyor. Sizlere soruyorum, lütfen yanıtlarınız, Sağlık Bakanı bunların hangisine haiz?

Ama sözlerinin içinde istemeden söylediği bir doğru da yok değil. O da ilaç firmalarının yeni ve daha pahalı bir ilaç çıkarmak üzere olması nedeniyle bu tartışmaların çıkarıldığı savıdır. Bu savda bir haklılık payı olması her zaman için olasıdır. Dünyasal anlamda bakıldığında Ar-Ge harcamaları açısından ilaç endüstrisi, uzay ve havacılık endüstrisinden sonra, bilgisayar ve elektronik sektöründen önce gelerek 2. sırada yer almaktadır.(6). Bir ilacın üretilmesi sürecinde ortalama 100 milyon dolar Ar-Ge harcaması yapıldığı düşünülünce, bazı yerlere rüşvet verilerek sahte verilerle piyasayı karıştırma niyeti olabilir. Kaldı ki Avrupa'da da, Amerika'da da bu tür bilimsel (!)

merkezlerin olduğu herkesçe bilinmektedir. Ama sayın Bakan'ın gözden kaçırdığı en önemli konu ise bilimsellik söz konusu olduğunda Yale'in de FDA'nın da TC Sağlık Bakanlığı gibi yerler olmadığıdır.

Ayrıca geçtiğimiz yıllarda (çok eski değil, bir kısmı bu bakan zamanında) FDA tarafından piyasadan çekilen Trovan (antibiyotik), Posicor (antihipertansif), Prepulsid (sindirim düzenleyici), vb. ilaçlar hiç de bakanın -ya da bakanlığın- "bilimsel" engellerine takılmadan derhal piyasadan kaldırılmıştı. Bugün söz konusu olan ilaçlar için de firmalar çekimser bir şekilde de olsa üretimi durdurup, PPA yerine başka bir aktif maddeyi koyabileceklerini belirtiyorlar. Ama bu süreç içinde kaybedilecek kazancı çok da göze alamıyorlar. Türkiye ilaç pazarında, antigribal ilaçların yüzde 9'luk payı var. Bu payın yüzde 75'ini de PPA içeren ilaçlar oluşturuyor. Böyle bir ortamda nasıl bir kulis çalışmasının yürüdüğünü varın siz tahmin edin. Böyle bir kayba karşı ilaç endüstrisi işverenlerinin gönüllü koruma görevlisi de Sağlık Bakanı oluyor. İşte bir inci daha...

Bu açıdan da (ilaç ruhsatlandırma-KK) ABD ve Batı ekolünün de önündeyiz. Oysa ABD'de, bunların tamamı reçetesiz satılıyor."(5)

Bu ifade ise Bakan Durmuş'un (olaylara da "durmuş" bir şekilde "bakan"ın), aslında istemese de, ne kadar da esprili olabildiğinin bir göstergesi olsa gerek. Çünkü Sağlık Bakanı Osman Durmuş'un "dikkate almadığı", aslında

kendisine bağılı çalışan İlaç Danışma Kurulu raporu açıklandığında uzmanlar, "İlaçların reçetesiz satılmaması ve ABD'de olduğu gibi, üretiminin durdurulması" önerisinde bulundu. Çünkü evet, Türkiye'de PPA içeren zayıflama ilaçları yoktu ama PPA içeren grip ilaçlarının binlercesi her gün eczanelerde reçetesiz olarak çerez gibi satılıyordu.

Oysa bakana göre biz ABD ve Avrupa'dan bu konuda ilerideydik hele reçetesiz satışı bakan ilk kez duyuyordu. İşte tam bu noktada Sağlık, pardon Sağlık Bakanlığı İlaç ve Eczacılık Genel Müdürlüğü Ruhsatlandırma Daire Başkanı Dr. Seyfullah Dağızkanlı, "ortalama iki yıl olan ilaç ruhsatlandırma sürecini sekiz aya indirmeyi hedeflediklerini" açıkladı. Ayrıca şunu eklemeyi de unutmadı:

"Bu toplantı birlikte çözüm bulma toplantısıydı. İlaç endüstrisinin problemlerinin epey bir bölümüne çözüm bulduk"(5).

Konuyla birazcık ilgili olan herkes TC Sağlık Bakanlığı'nda ilaç ruhsatlandırmasının hiçbir koşul altında ciddi bir bilimsel süreci içermediğini bilir. Bu süreç tamamen siyasal kulisler, devasa rüşvetler ve diğer gayri resmi çıkar ilişkileri üzerinden yürümektedir. Herhangi bir ilacın ruhsatını bir an önce alabilmek ya da eşdeğerinden daha önce piyasaya vermek için gerekli "prosedürleri" hızlandırmak amacıyla ilgili bürokratlara kapalı zarflarla gönderilen trilyonluk ev anahtarları, kağıt üzerinde kurulan vakıflar aracılığıyla nasıl bir rüşvet akışı gerçekleştiği yıllardan beri kanıksanmış gerçeklerdir.

Yalnızca alınan rüşvetlerin oranını arttırmaya yarayan bu ruhsatlandırma süresi, artık "ilaç işverenlerinin problemlerini çözmek amacıyla" daha da kısaltılacakmış. İnsanın aklına ister istemez takılıyor: bugüne kadar ruhsatlandırma süresi uzundu da halkın sağlığı anlamında ne yarar sağlandı ki?

Piyasada birbirinin tıpatıp aynısı olmasına karşın biri pratisyen hekim tarafından yazılıp kurumlar tarafından ücreti ödenen, diğeryse sağlık kurulu raporu olmadan ve uzman hekim tarafından reçetelenmeden kurumlarca ödemesi yapılmayan onlarca ilaç var.

Daha da ilginç yine aynı dozlarda, aynı aktif maddeyi içermesine karşın biri sağlık bakanlığından ruhsat alabilmiş, ancak diğeri "bilimsel engellere" takılmış birçok ilaç var. Ama firmalar yine de yılmayarak bu kez Tarım Bakanlığı'ndan ruhsat alarak ilaçlarını piyasaya sürüyorlar. Rüşvet ağını yeterince doyurmadığı için Sağlık Bakanlığı'nın engellerini aşamayan bu ilaçlar, -herhalde daha ucuz bir tarifeyle- Tarım Bakanlığı'ndan bir nevi gıda ruhsatı olarak piyasaya sürülmektedir. Buna karşılık kayıpları yalnızca sosyal güvenlik kurumları tarafından bedellerinin ödenmemesi, paranın tamamen halk tarafından ödenmesi olmaktadır. Bunlar Sağlık Bakanlığı'nın ilaç ruhsatlandırmasında çifte standart uygulamasının çok basit ve bilinen birkaç örneğidir. Yine ilaç ruhsatlandırmaları ile ilgili 1-2 güncel örnek verelim. AB ile gümrük birliği anlaşması imzalanması sürecinde "İlaçta Patent Yasası" adı altında bir yasa gündeme gelmişti. Bu yasa

üretilen moleküllerin patent haklarının saklı tutulmasını ve kesinlikle taklitlerinin üretilmemesini güvence altına alan bir yasaydı. Ve Türkiye hariç, AB içinde ya da aday bütün ülkelerde bu yasa yürürlükteydi. Altına imza konulan anlaşmalar gereğince hükümet bu yasayı işleme koymak üzere hareket geçti. Bu anlamda hükümetin en sağlam destekçileri de Türkiye'de çalışan yabancı firmalardı. Ancak yerli ilaç sanayisi bu yasaya öyle çok da candan yaklaşmadı. Çünkü % 90'ı jenerik üretim yapıyordu. Yani ucuz fiyata taklit ilaç ürettiyordu. Bu nedenle yerli ilaç sanayicileri, bu yasadan önce ilaç fiyatlarının serbest bırakılmasını, en azından fiyat belirleme özgürlüğünün üreticiye devredilmesini (sanki aynı şey değilmiş gibi) öne sürdüler. Ve doğal olarak iş kilitlendi. 95'ten itibaren uygulamaya geçilmesi istenen yasanın önce 98'e, sonra 1 Ocak 1999'a ertelenmesi gündeme geldi.(7). Ancak bu konu özetle şöyle açıklandı: "Yasanın tamamen uygulamaya başlanması bu tarihte olacaktır. Ancak şundan itibaren kesinlikle hiçbir ilacın jeneriğinin üretilmesine izin ve ruhsat verilmeyecektir."

Fakat uygulamada nasıl oldu? Burası Türkiye... uygulama da yine Türkiye'ye özgü oldu. Pfizer firmasının üretmiş olduğu Viagra adlı, Sildenafil adlı molekülü içeren, erkek cinsel organında kanlanma bozukluğunu giderici olan ilaç bu yasa kapsamında ruhsatlandırıldı. Fakat öyle bir ruhsatlandırma yapıldı ki, bu ilaca kimsenin ulaşması mümkün değil. Bu tür bir rahatsızlığınız varsa önce üroloji uzmanına gideceksiniz. O gerekli görürse gerekli incelemelerden sonra konuyu sağlık kuruluna getirecek,

kurul onaylarsa yine üroloji uzmanı tarafından yeşil reçeteye (buna narkotik ilaçlar yazılır) yazılmak suretiyle ilacı edinebileceksiniz.

Bizimki gibi cinselliğin, hele de "erkeklik" söz konusu olduğunda ciddi derecede hassas olduğu bir ülkede kimler bu rahatsızlıkla ilgili bu kadar formaliteyi aşma cesaretini gösterebilecektir? Bunun sonucunda gereksini olanlar ilaca ulaşamayınca, başta büyük şehirler olmak üzere ülkenin dört bir yanında (şekli ve rengi hemen hemen aynı olduğundan) kutusu 3 milyon lira olan Apranax adlı ağrı kesici, "bu Viagra'dır" denilerek tanesi 5 milyon liradan karaborsa olarak satışa sunuldu.

Ama bu da çok sürmedi. Aradan bir yıl geçti geçmedi, -isme dikkat- Sildegra adlı, Sildenafil adlı molekülü içeren jenerik ilaç yerli ilaç üreticisi Fako firması tarafından piyasaya sürüldü. Asıl şaşırtıcı olan "İlaçta Patent Yasası"na karşın bu taklit ilacın piyasaya sürülmesi değildi. Şaşırtıcı olan bu ilacın piyasaya çıkmasıyla birlikte bu ilacın yazımının sağlık kurulu ve yeşil reçete zorunluluğundan "kurtarılmasıydı". Ama asıl gözden kaçmaması gereken ayrıntı Fako'nun sahibi Kaya TURGUT'un aynı zamanda İlaç Endüstrisi İşverenler Sendikası başkanı da oluşudur.

Bir başka ilginç ve güncel örnek... Knoll Alman adlı ilaç firması bundan 1.5 yıl kadar önce piyasaya Sibutramin adlı molekülü içeren Reductil adında bir zayıflama ilacı sürdü. Bu hem etkinliği, hem de güvenilirliği ile dünya

çapında önemli bir buluştu. Ve alanında ilk olması nedeniyle pazar payı anlamında oldukça iyi bir konum yakaladı. Firma yöneticilerinin diğer ilaç firmalarının yöneticilerine göre daha bilimsel ahlaka bağlı kalma çabaları nedeniyle bu ürünün kötüye kullanımı (yani reçetesiz satış, vb. yöntemler) teşvik edilmedi. Ancak, ürün piyasaya çıktıktan yaklaşık 1 yıl kadar sonra Roche firmasının Orlistat adlı molekülü içeren Xenical adlı ilacı çıkarmasıyla işler karıştı. Bu ilaç hem etkinlik, hem de güvenilirlik anlamında Reductil'e göre daha başarısızdı.

Daha da ötesi pahalı bir ilaçtı. Ancak yeni çıkmanın verdiği hırsla pazara daldıklarında firma yetkilileri gördüler ki, diğer ilaç önemli bir pazar payına sahipti. Ve aradaki zaman farkı nedeniyle ona yetişmeleri imkansızdı. Bu durumda tıp ahlakına aykırı yöntemler devreye girdi. Roche, promosyon adı altında çeşitli hediyeler, hatta doğrudan para dağıtarak yalnız doktorları değil, hemşireleri, hatta ebeleri bile kendi ilaçlarının bu yakınlamayla gelen hastalara önerilmesini sağlama amacıyla kullandı. Hekimlere promosyon dağıtarak ilaç yazdırmak alışılmış bir şeydi. Ama ebe ve hemşirelere yönelimle ilk kez karşılaşılıyordu. Baştan pek bir anlam verilemedi bu uygulamaya. Ama sonra çıkan karışıklık ortamı bunun tasarlanmış bir uygulama olduğunu ortaya koydu. Ortallığı bir anda ellerinde Xenical kutularıyla ilaç yazdırmaya çalışanlar doldurunca Sağlık Bakanlığı duruma el koydu (!). Ve "yarattığı sağlık sakıncaları" nedeniyle bu ilaçların ancak sağlık kurulu raporuyla ve iç hastalıkları uzmanlarınca yazılabileceğini açıkladı. İyi niyetli gibi

görünen bu çıkışın aslında pratikte Roche'a hizmet verdiği ortadaydı. Çünkü Reductil pazarda büyük bir paya sahipti ve uzman olsun, pratisyen olsun tüm hekimler tarafından hem tanınıyor, hem de tercih ediliyordu. Roche'un bu pazar payını kapabilmesi için ulaşması gereken hekim kitlesi çok büyüktü. Ama bu uygulamanın başlamasından itibaren çalışılması ve ikna edilmesi (!) gereken kitlede 80 binlerden 10 binlere düşüş sağlanmış oluyordu. Dolayısıyla her türlü tanıtım yöntemini kullanarak bu kitleyi ikna etmek daha da kolay oluyordu. Nitekim aradan geçen zaman bizi yanıltmadı. Bir sürü iç hastalıkları hekimi Roche tarafından finanse edilerek kongrelere gönderilmeye başlandı. Ve hem yan etkilerinin fazlalığına, hem de etkinliğinin az olmasına karşın bir çok bölgede Xenical, Reductil'i satış rakamı olarak geçti.

"Her şey ayrıntıda gizlidir"

İzmaritleri toplayın Siyami Ersek Kalp ve Damar Cerrahisi Hastanesi girişinde boya artığı gören Durmuş, "Bu boya böyle mi kalacak? Silin" talimatını verdi. Bakan bahçedeki izmaritleri görünce de hemen toplatılmasını istedi.

Bu saat geri kalmış Ameliyathanelerdeki kapıların çok yavaş kapanmasına sinirlenen Durmuş, saatlerden birinin 10 dakika geri olmasını da eleştirdi. Merkezi sistemin nasıl olması gerektiğini anlattı.

Her şey ayrıntıda gizlidir Konferans salonuna geçen

Durmuş, burada duvar kenarlarını ve kapı arkalarını kontrol etti. Bir kapıyı açarak, "Bakalım bu kapının arkasında süpürge artığı var mı?" diyen Durmuş, "Bunlar olmazsa olmaz ayrıntılar. Her şey ayrıntıda gizlidir. Açılıştta Cumhurbaşkanı gelecek görecekt, bunlara bakmak lazım" diye devam etti. (8)

Doğru söze ne denir? Gerçekten de her şey ama özellikle gerçekler ayrıntılarda gizlidir. Sayın bakan, Cumhurbaşkanı'nın görmesini istemediği ayrıntıları takip ede dursun, biz halktan gizlenmeye çalışılan ayrıntılara göz atmaya devam edelim.

İlaç sektöründe yaşananları izlerken, bir yandan da dünyadaki sermaye hareketlerini gözden kaçırmamak gereklidir. Kurulduğu günden itibaren sağlık alanına genel olarak ilgisiz bir tablo izleyen Dünya Bankası (DB) özellikle 1980'lerin başından itibaren bu alana özel bir ilgi duymaya başlamıştır. Bu dönem aynı zamanda DB tarafından az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere yönelik olarak "istikrar" programlarının uygulamaya konduğu dönemdir. Ve DB'nın sağlığa olan ilgisi de bu "istikrar" programları ve onları destekleyen projeler aracılığıyla "sağlıkta yapısal düzeltme programları"nı ortaya çıkarmıştır.

Neden bu programların önerilmesinde yine uluslararası emperyalizmin kurumlarından sayılabilecek Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) değil de, bizzat DB aktif olarak harekete geçmiştir? Çünkü DSÖ, ülkelere verdiği desteklerde

geleneksel olarak koruyucu sağlık hizmetlerine yoğunlaşmaktadır ve yaptığı tüm destekler bağış kapsamındadır. Bu anlamda yaptırım gücü de sınırlıdır. Oysa herkesin bildiği gibi koruyucu sağlık hizmetleri "kar" sağlayan bir alan değildir. Öte yandan dünyanın iki kutuplu halini yitirmesinden sonra halka yönelik bu tür hizmetleri göz boyayıcı bir oranda bile olsa vermek "gereksiz" bir hal almıştır. "Sosyal" devletin kendini yok ettiği bu süreç, hemen hemen tüm ülkeleri bu yönde etkilemektedir.

Oysa 1996 yılında DB, tüm bütçesinin %7'sini geliştirmekte olan ülkelere sağlık sektörü yatırımlarında finansör olmak üzere ayırmıştır. Bu miktar yaklaşık olarak 2.5 milyar doları bulurken DSÖ'nün tüm bütçesi 0.95 milyar dolardır. (9) Peki, neden DB sağlıkla ilgili yatırımlara kredi (dikkat, bağış değil) verme eğilimine yönelmiştir? Soru budur... Çünkü bu konuda tercih edilen ülkelere dikkatle bakılırsa bunların geliştirmekte olan ülkeler oldukları görülür. DB kredileriyle desteklenen bu projeler (özel sağlık hizmetlerini ve sağlık sigortasını geliştirme) hiç de rastlantısal olmayan bir biçimde "sağlık ekonomisi" adı altında yeni bir pazar yaratmaya yönelik hedeflerdir. Çünkü DB (ve doğal olarak burjuvazi için) sağlık da bir metadır. Geliştirmekte olan ülke demek de, yeni yeni pazarların kurulmasına açık ülke demektir. Hele bu ülke, Türkiye gibi bir nüfus yoğunluğuna sahipse söz konusu pazar oldukça büyük demektir. Bu amaçla DB, Türkiye'ye 90 yılından bu yana 239.5 milyon \$ kredi verdi. DSÖ'nün bir yıllık bütçesinin 950 milyon \$ olduğu göz önünde tutulursa yatırımın ve beklentilerin büyüklüğü de ortaya çıka-

caktır.

Öte yandan Türkiye bu projeler konusunda DB'ca desteklenen 55 ülke arasında "yüksek başarılı" 4 ülke içinde gösterilmektedir. Bununla birlikte 90'dan bu yana Türkiye'de sağlık hizmetlerinin gerilediği düzey düşünülürse, söz konusu "başarının" gerçek anlamı da ortaya çıkacaktır.(10)

Bu verilerden sonra ilaç piyasasının önemi de, grip ilaçlarının yarattığı tartışmanın ardındaki gerçekler de farklı bir boyutuyla önümüze çıkmaktadır. Olay yalnızca bir bakanın basit bir ilaç savunması değildir. Olay bir bütün olarak sermayenin halkın sağlığına bakışının küçük bir örneğidir.

İnsanlar sağlıksızlaşmaya değin sömürülmeli ama ölmemelidirler. Sağlıksızlıklarıyla bile sömürülmeye devam etmelidirler. Kötü yaşam koşullarından ötürü hasta bile olsalar, ilaçlarını kendi paralarıyla almalı, hem de bu ilaçlar firmaların ellerinde stoklanmış bir haldeyse, sağlığa zararlı ilaçlar bile olsa stoklar eriyinceye değin kullanılmalıdır. Bundan başka tanı ve sağaltım hizmetlerini bir bütün olarak parayla satın almalı, olabildiğince fazla tetkik ve pahalı sağaltım yöntemlerine zorlanmalıdır. Ama bunları yaparken de devletin değil, primini kendilerinin ödedikleri özel sigorta sistemlerinden yararlanmalıdırlar.

İşte durumun özeti budur. Oysa yapılacak olan, eldeki verilerin ışığında oldukça basittir. Bilimin, mantığın, adaletin

ve insanlık duygusunun ağır bastığı bir ülkede konu doğru bir yaklaşımla birkaç gün içinde çözülebilirdi. Konuyla ilgili asıl sorumluluğu taşıyan kurum olan Sağlık Bakanlığı, ilgili meslek örgütlerine, konuyla ilgili bilim insanlarına çağrıda bulunarak bir bilimsel kurum oluşturup söz konusu araştırmayı kısa bir zaman içinde bilimsellik açısından inceletebilirdi. Bu süreç içinde de "insan sağlığına duyduğu saygı ve sorumluluk duygusu gereği" -eğer böyle bir şey duyumsuyorsa- ilaçların satışını engelleyebilirdi. İstendikten sonra bunların yapılması an meselesidir.

Bunların hiçbirisi yapılmamıştır. Buna karşılık ufak tefek yurttaş tepkilerinden başka bu konuyla ilgili yaprak dahi kımıldamamıştır. Yalnızca -ne yazık ki- artık birer tepe örgütü durumuna gelmiş olan Türk Tabipleri Birliği (TTB) ile Türk Eczacıları Birliği (TEB) dışında en ufak bir tepki gelmemiştir. Ancak bu yapıların da merkez yönetimlerinin bütün iyi niyetli çıkışlarına karşın, tabanları üzerinde bağlayıcı bir etkiye sahip olamamaları nedeniyle konulan tavır yaygınlaşmamıştır. TTB, tüm hekimlere PPA içeren ilaçları reçete etmemeleri konusunda duyuruda bulunmuştur (11). TEB ise, söz konusu ilaçların eczanelerde satışının engellenmesi ve bu ilaçların firmalara geri iadesi için üyelerine çağrıda bulunmuştur (12). Ama ne yazık ki her iki örgütün de çağrıları etkili olmamıştır. Ve bu ilaçların satışını yapan 1-2 firmanın sessiz bir şekilde ilaçlarını tanıtımından kaldırmaları dışında hiçbir gelişme sağlanmamış, konu neredeyse unutulmaya yüz tutmuştur.

Eskiler, "nezle ilaç kullanırsan 1 haftada, kullanmazsan 7 günde iyileşir" derlermiş. Bu kadar şeyi gözümün önüne getirince birden başımın ağrısının farkına vardım. İlaç alsam mı? Neyse en iyisi ben bir nane limon kanatayım!

KAYNAKÇA

Phenylpropanolamine & Risk of hemorrhagic stroke;
Final Report of The Hemorrhagic Stroke Project.
Food and Drug Administration, Public Health Advisory,
Subject: Safety of Phenylpropanolamine.

Scrip Pharmaceutical News, 30 Ağustos 2000.

13 Kasım, Milliyet.

15 Kasım, Milliyet.

International Journal of Health Services, Vol 28(1), 67-105, 1998. Globalisation of Industry: Overview and Sector Reports (1996). Claudio Casadio TARABUSI, Graham VICKERY.

İlaç Endüstrisi İşverenleri Sendikası Bülteni, Nisan 1998.
16 Kasım, Milliyet.

IOM (1997), American vital interest in global health.

Aktaran Prof. Dr. G. Aksakoğlu, Yard. Doç. Dr. S. Şemin, Dünya Bankası ve Sağlık: Gerçekleri Görmek Bu Kadar Zor Mu? / Toplum ve Hekim, Kasım-Aralık 1998, cilt 13, sayı 6, sf.416-418.

Sağlıkta Strateji (1997). Sağlık Bakanlığı, Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü yayın organı.

Aralık: 1-15.

Türk Tabipleri Birliği'nin (TTB), Tabip Odalarına gönderdiği 14/11/2000 tarihli genelge.

Türk Eczacıları Birliği (TEB), Basın Bürosu'nun 9/11/2000 tarihli açıklaması.

Dünyada OTC İlaç Satışları 40 Milyar Doları Aştı.
IMS Sağlık İnceleme 2000 yılı raporuna göre tüm dünya üzerinde satılan OTC sınıfı ilaçların satışları 1999 yılında yüzde 1 oranında artarak 40.8 milyar dolara ulaştı.

Bu alanda toplam 6.5 milyar dolarla soğuk algınlığı ilaçları en çok satan ilaç grubu unvanını aldı. Ağrı kesici ilaçların toplam yerküredeki satış tutarı 5 milyar dolarken bunu 4.7 milyar dolarlık yıllık satışıyla vitaminler takip etti.

En fazla OTC ilaç tüketimi ABD'de gerçekleşirken bunu Avrupa kıtası toplamı izledi. Kişi başına OTC ilaç tüketimi sıralamasında ise Japonya 56 USD ile ilk sırada ABD ve Almanya ise 43 USD ile ikinci sırada yer aldı. En son sıralarda ise 2 USD ile Rusya ve 1 USD ile Ukrayna yer aldı. Scrip Pharmaceutical News

30 Ağustos 2000

KÜRESELLEŞME ÜSTÜNE

Yusuf ZAMİR

Küreselleşme diye bir tabir önümüze gelmiş. Herkes bu tabire farklı anlamlar yüklüyor, farklı içerikler yakıştırıyor. Böylece yeni bir zihinbulandırıcımız daha oluyor.

Basireti bağlanmışçasına tabirin efsununa kapılıp gitmek, bilimsellikiddiasıyla bağdaşmaz. Yapılması gereken, bu gibi zuhurata Marksizm'in bütünsel anlayışına uygun bir içerik kazandırarak tabiri tanımlamaktır. Bu yazıda böyle bir deneme yapacağız.

Birincisi, küreselleşme sözü tamlayanı başına konmadan ya da tamlayanı kafalarda iyice yer etmeden kullanılırsa eksiktir. O halde sorumuzusoralım: Küreselleşme neyin küreselleşmesidir? Küreselleşme, ilk elde, ekonominin küreselleşmesidir. Üretim, ekonominin bütün öteki alanlarını bağrından türeten, bu nedenle onları belirleyen alandır. Onun için üretimi -kavrama zenginlik versin diye yanına dolaşımı da katarak- ekonominin tümünü temsilen kullanabiliriz. O zaman tamlamamız, üretim ve dolaşımın küreselleşmesi olur. Biçim örgütlenmesi neye bağlıdır.

Şimdi içeriklendirme denememizde kullanacağımız metodolojik ilkeye geçelim. İzleyeceğimiz yöntem, her toplumsal olgunun maddi içeriğini onun toplumsal biçiminden ayırdetme yöntemidir.(1)

Ekonominin küreselleşmesinin maddi içeriği, dünyanın bugünkü tarihsel dönemecinde, üretici güçlerin

olağanüstü gelişmesi ve üretim süreçlerinin giderek bir birine bağlanmasıdır. Ekonominin küreselleşmesinin toplumsal biçimi ise, onun maddi içeriği ile içsel çatışma halinde olan ama en nihayet küreselleşmeye vaziyet eden kapitalist-emperyalist sistemdir. Günümüzde küreselleşmenin emperyalizm eliyle yürümesi, küreselleşmeyi emperyalizme eşitleme, ya da emperyalizmin bir yutturmacası gibi takdim etme abukluğunu getirmemelidir.

İçerik ile biçimin diyalektiğinde, içerik, ele alınan olgunun önde gelen, asli veçhesidir. Onun için analizde ilk önce içeriğe bakılır. İçerik, olgunun içsel süreçlerini, içsel bağlantılarını, içsel çelişkilerini ve gelişme eğilimlerini anlatır. Biçim ise içeriğin kendini dışa vuruş tarzıdır. İçerik biçimi vazeder. Dolayısıyla, biçimi de kavramanın ipuçları içeriğin analizinde yakalanır. Çünkü içerik bir takım alâkasız dışsal güçlerce biçimlendirilmez. İçerik kendi biçimini kendisi koyar. Sözün kısası, biçim örgütlenmesi, en nihayet neyin örgütlendiğine bağlıdır. O halde başlangıç önermemizi yeniden yazalım: Olguların içeriği biçime göre önde gelen, asli veçhedir. Öyleyse, toplumsal biçim olan kapitalist-emperyalist ilişkiyi, maddi içerik olan üretici güçlerin önüne koymak yanlış bir analiz yöntemidir. Küreselleşmeyi emperyalizmin oyunu gibi algılayan zihniyetin altında böyle bir yanlış yatar. Dünyasallık neyin habercisidir

Madem ki analizde maddi içerik önce gelir, o halde, yukarıda bir cümleyle değindiğimiz üretici güçlerin günümüzdeki gelişme düzeyine geri dönelim ve sorumuzu

soralım. Dünyanın bugünkü tarihsel döneminde, evvelce kendini pek göstermeyen, yeni olan ne vardır ki, üretici güçler olağanüstü gelişmekte ve üretim süreçleri giderek birbirine bağlanmaktadır? Elektronik, bilgi işlem sistemleri, biyoteknoloji, genetik mühendisliği, bilgi-araştırma yoğun teknolojiler, otomotize sistemler. Bunların getirisi olarak emek verimliliğindeki büyük artışlar, yani azalan gerekli-emek zamanı, çoğalan artık-emek zamanı. Yeni olan iste bunlardır. Yeni olan, 1970'lerde ilk rüzgârlarını estirmeye başlayan bilimsel teknolojik devrimin günümüzde artık bir kasırgaya dönüşmüş olmasıdır.

Yukarıda, "içerik, olgunun ... gelişme eğilimlerini anlatır" demiştik. Buradan hareketle, küreselleşme sürecinin maddi içeriği olan dünyasal üretici güçlerdeki gelişme eğiliminin ne yönü gösterdiğini cevaplamak gerekiyor. Üretici güçler devinerek dünyasallaştıkları kadarıyla ve sürece dünyayı komünizme taşıyacak süreçleri çalıştırmaktadırlar. Böylece komünizmin maddi önkoşulları yaratılmaktadır.

Çok keramet var toplumsalda.

Dünya bugünküne benzer bir kasırgayı 18 yüzyıl İngiltere'sinde patlayıp kısa zamanda Avrupa'yı saran endüstri devrimiyle de yaşamıştı. Endüstri devrimini tetikleyen James Watt'n (1736 - 1819) buhar makinesini icadıydı. Bu icadın gerisinde atmosfer basıncı üstüne Toricelli (1608-1647) deneyleri, Otto von Guericke'in

(1602 - 1686) Magdeburg yarıküreleri gibi bilimsel çalışmalar vardı. Buhar makinesi arkasına bu birikimi alarak onu çağırın toplumsal koşulların üstüne oturmuş ve üretici güçlerde evrensel içerikli, çağ açıcı bir dönüşüm başlatmıştır. Bu dönüşümün ne anlama geldiğini Marks'dan okuyalım:

"'Toplumsal emek' deyimini kullandığımı hatırlayacaksınız. Bu 'toplumsal' nitelemesi çok şeyi anlatır. Bir metanın değeri o metanın içinde taşıdığı cisimleşmiş ya da kristalleşmiş emek miktarı tarafından belirlenir dedğimiz zaman, belli bir toplumsal durumda, belirli ortalama toplumsal üretim koşulları içinde, kullanılan emeğin belli toplumsal ortalama yoğunluk ve beceride olması kaydıyla, o metanın üretimi için gerekli-emek miktarını anlarız. İngiltere'de buharla isleyen dokuma tezgâhı elle isleyen tezgâhla rekabete girdiği zaman, belli bir iplik miktarını bir karış beze dönüştürebilmek için artık eskisinin ancak yarısı kadar bir emek süresine gerek kaldı. O zaman, zavallı el tezgâhı dokumacısı daha önceleri çalıştığı 9-10 saat yerine günde 17-18 saat çalışır oldu. Fakat, onun bu 20 saatlik emek ürünü artık ancak 10 saatlik toplumsal emek zamanını, yani belirli bir iplik miktarını kumaş haline getirmek için gerekli 10 saatlik toplumsal emek zamanını temsil ediyordu. Demek ki, 20 saatlik ürününün değeri, evvelce 10 saatte ürettiği malin değerinden hiç de fazla değildi."(2)

Buhar makinesinin dokumacının emek verimliliğine getirdiği olağanüstü artış sayesinde toplumsal olarak

gerekli emek miktarı neredeyse yarıya düşmüştür. Bu olgu, manifaktüre dayalı dokuma sanayiini buhar teknolojisine geçmeye zorlamış, geçemeyeni de yıkmıştır. Buhar makinesinin öteki sektörlerle, ulaşım (lokomotif, buharlı gemi) uygulanmasıyla aynı süreç bütün ekonomide yaşanmıştır. Böylece kapitalizm manifaktür aşamasından fabrika (masinofaktür) aşamasına yükselerek ayağa kalkmıştır.

Teknolojik yenilik işbölümünü artırır toplumsallaşmayı derinleştirir.

Şimdi, üretici güçlerdeki devinimin tarihsel süreç içinde üretimin toplumsallaşmasını nasıl ilerlettiğine bakalım. Bilindiği gibi, bir yanda insan emeği ve onun örgütlenişi, öteki yanda üretim araçları (emek nesneleri ve emek araçları), her ikisi birden toplumun üretici güçlerini oluşturur. Bunların karşılıklı etkileşip devinmesiyle gelişen üretici güçler, üretimin toplumsallaşma sürecinin altını döşer. Kapitalizm altında üretimin toplumsallaşma süreci, üretim örgütlenmesi açısından başlıca üç momentte değerlendirilir:

1) İlk kapitalist işletmeler basit üretim çatılarıydı. Üretim araçları sahibi olarak kapitalist, eskiden kendisi için tek başına çalışan zanaatçıya is verirdi. Böylece kapitalist ilişkisine giren doğrudan üretici, artık işçi sıfatını kazanırdı ama, yine eskiden yaptığı gibi bir mali bastan sona kendisi üretirdi. Emek süreci bölünmez, basit getir-götürün ötesinde yeni bir işbölümüne gidilmezdi. Ancak, aynı işi

yapan birden çok üreticinin aynı çatı altında toplanmasının bizatihi kendisi, toplu emek süreci ve işçiler arası rekabetten kaynaklanan emek verimliliği artışına yol açtı.

2)Manifaktür aşaması, bir öncekinden işbölümünün varlığıyla ayrılan üretim örgütlenmesidir. Emek süreci artık parçalanmakta ve her işçi belli bir parça üstünde uzmanlaşmaktadır. Manifaktür işçisinin bir mali bastan sona üretme becerisi vazedilmediği için zanaatçı sıfatıyla küçük meta üretimine geri dönmesinin yolu kapanmıştır. Bu nedenle kapitaliste bağımlılığı artmıştır. Manifaktürün tarihsel katkısı, işbölümü ve uzmanlaşma ilerledikçe daha yalınlaşan emek süreçlerinde kullanılmak üzere daha incelmış emek aletlerinin ve bunları birbirlerine eklemleyen düzeneklerin geliştirilmesi olmuştur.

3)Masinofaktür aşaması, üretimde geniş çaplı makine kullanımıyla bir öncekinden ayırt edilir. Emek araçlarının gelişmesi, kol gücünün sınırlamasına gelip dayanınca, buhar makinesinin icadını çağırmıştır. Tezgâhlar, işçinin beceri alanının bir bölümünü gereksizleştirecek yetkinliğe ulaşabildiği kadarıyla, örneğin akarsuyun değirmen çarklarını döndürmesi gibi, kontrol altına alınacak bir doğa gücüyle işletilebilirler. Atmosfer basıncından yararlanan buhar makinesi burada devreye girmiştir. Endüstri devrimi aslında makine devrimidir. Makine kullanımı, bir yandan yeni enerji kaynaklarını üretime sokarken, öte yandan, kol gücünün sınırlamasından kurtulan mekanik düzeneklerin hızla çeşitlenip sofistike olmalarını getirmiştir. Bunların sonucu olarak işbölümü daha da derin-

leşmiş, emek verimliliği olağanüstü artmıştır.

Bu kısa sergilemeden anlıyoruz ki, üretim araçlarının devinimi, teknolojik yenilikler emek örgütlenmesinde işbölümünün daha da derinleşmesini getirir. Emek sürecinin giderek daha küçük parçalara bölünmesi, tek başına hiçbir meta üretemeyen emek süreci parçacıklarının, ancak toplumsallıkla tanımlanabilen meta üretimine katılabilmesi için, toplumsal niteliğinin derinleşmesini zorunlu kılar. Üretici güçlerin tümü için konuşursak, üretici güçlerdeki her ilerleme, üretimin toplumsallaşma sürecinde daha bir derinleşme demektir.

Toplumsallaşma mantıksal mekânına ilerliyor.

Simdi, üretimin toplumsallaşması kavramına, tarihsel süreç-genişleyen mekân birliği içinde bakalım:

"Bir ülkenin üretimiyle karşılanan eski gereksinimlerin yerini, karşılanmaları uzak ülkelerin ve iklimlerin ürünlerini gerektiren yeni gereksinimler alıyor. Eski yerel ve ulusal içe kapalılığın ve kendi kendine yeterliliğin yerini, ulusların çok yönlü ilişkilerinin, evrensel karşılıklı bağımlılığının aldığını görüyoruz."(3)

Soyut ve genel olduğu için hiçbir zaman eskimeyecek olan Marksist kavramlar, ilk öğrenilmeye çalışılırken içinde bulunulan verili ortam, toplumsal, tarihsel koşullar ortalama düşünceye ister istemez bazı sınırlılıklar getirir. Bu nedenle, kavramların zengin içeriği ilk elde derinliğine

kavranmayabilir. Örneğin, üretimin toplumsallaşması kavramı, kapitalizmin ağırlığıyla ülke içinde geliştiği dönemlerde daha ziyade ülke içi üretimin toplumsallaşması olarak, bu mekânsal sınırlılıkla algılanmıştır. Oysa alıntıda görüyoruz ki, Komünist Manifesto kapitalizmi dünyasal mekân referansıya, dünyasal mekânı fethetmeye çağrılı toplumsal ilişki olarak ele alıyor.

Anlayış kolaylığı için üretimin toplumsallaşma sürecinin mekânsal boyuttaki üç momentine işaret edelim.

·Üretimin yerelliği: En karakteristik varoluşunu feodalizm altında bulur. Kapitalizmin manifaktür aşamasında da yaygın olarak yaşamını sürdürür.

·Üretimin ulusallığı/ülkeselliği: Kapitalizmin ağırlığıyla iç pazarda geliştiği fabrika (masinofaktür) aşamasına tekabül eder.

·Üretimin dünyasallığı: Buhar makineli üretime geçen Manchester dokuma tezgâhlarının, yalnızca İngiltere'deki değil, fakat örneğin Ege'deki el tezgâhlarını da yıkmasıyla dünya pazarı için üretim süreci başlamıştır. Günümüzde bilimsel teknolojik devrimin üretici güçleri gittikçe ivmeleyen muazzam bir dönüşüme uğratmasıyla süreç derinleşmektedir.

İçeriklendirme denememizi toparlarsak, ekonominin küreselleşmesi, üretimin toplumsallaşması diye kullana geldiğimiz kavramın üretici güçlerde yaşanmakta olan muhteşem devrimin münhasıran mekânsal yayılımına işaret eder tarzda kelimelendiriliş biçimidir.

Düşünceye katkı vermek.

Bu yazıda, üretici güçlerin dünyasallaşma yolundaki atılımını doğru okumaya, onun lisan-i hal ile söylediklerini doğru tercüme etmeye çalıştık. "Toplumsal" da çok keramet var dedik. Kavramın giderek kendini vurgulayan "dünya-toplumsal" derinliğini dile getirdik. Düşünceye katkı versin diye iki saptamayla yazıyı bitirelim.

1)Günümüzde ekonominin küreselleşme süreci henüz kelime anlamıyla bütün dünyayı girdabına almış değildir. Küreselleşme esas olarak emperyalist ülkeler arasında ilerlemektedir. Bunun sonucunda, küreselleşmekte olan ülkeler ile gelişmeye ayak uyduramayanlar arasındaki uçurum giderek derinleşmektedir. Dünyanın gittiği yöne yelken basamayan ülkeler çok tehlikeli sulara doğru sürüklenmektedirler.

2)"Dünya-toplumsal" kavramı mantıksal sîlsileyi takiben "dünya-toplumsal olarak gerekli emek zamanı/miktarı" fikrine varır. Bu fikir toplumsal, siyasal pek çok açılımı ima eder. Bunlar arasında özellikle sendikal harekete yönelen meydan okumaları doğru çözümlemek yaşamsal önemdedir. İşçi sınıfının olgusal varoluşu düşüncesel ilişkilendirme düzeyinin çok ötesine geçmiştir. Sınıf, reel-ampirik düzeyde dünya işçi sınıfına dönüşmektedir. Artık sendikal hareket dünyasallaşmaya yazgılıdır. Her ülkedeki sendikal hareketlerin öteki bütün sorunlarının çözümü giderek bu esas sorunun nasıl ele alınacağına bağlanmaktadır.

Notlar:

1)Daha geniş bilgi için: R. Yürükoğlu, Sosyalizm Nedir, s:34-35, s:51

2)Marks, Engels, Seçilmiş Eserler, Ing. basım, c:2, s:51
Marks, Ücret Fiyat ve Kâr, Sol yay., s:99

3)Marks, Engels, Seçilmiş Eserler, Ing. basım, c:1 s:112
Komünist Manifesto, Sol yay., s:114

Sosyalizm Nedir?

Alev Yayınlarından 1.Kitap